

Marija N. Vujović¹

APSOLUTNA EKVIVALENCIJA KOD FRAZEOLGIZAMA S KOMPONENTOM *OKO* U ITALIJANSKOM, ŠPANSKOM I SRPSKOM JEZIKU

Apstrakt: Predmet istraživanja rada jeste poređenje somatskih frazeologizama s komponentom oko u italijanskom, španskom i srpskom jeziku u cilju pronalaženja apsolutnih međujezičkih ekvivalenata, tj. onih frazeoloških jedinica koje će pokazati odnos savršene simetrije na semantičkom, formalnom i funkcionalnom nivou, ali i podudaranje u konceptima koje izražavaju. Istraživački metodi primenjivani u radu jesu kontrastivna i konceptualna analiza. Korpus čine 102 izabrana frazeologizma ekscerpirana iz referentnih rečnika razmatranih jezika. Polazna hipoteza podrazumeva da će analizirani korpus ponuditi značajan broj apsolutnih frazeoloških ekvivalenata (uprkos činjenici da su slučajevi apsolutnih ekvivalenata retki), jer somatska frazeologija, zbog univerzalnosti telesnog iskustva, otkriva analogije i među nesrodnim jezicima. Rezultati istraživanja pokazuju da frazeološki korpusi kontrastiranih jezika beleže priličan broj apsolutnih prevodnih ekvivalenata među frazeologizmima s komponentom oko. Neki frazeologizmi odnos potpune ekvivalencije duguju istom poreklu (Biblija, klasični tekstovi), a drugi poligenezi, odnosno činjenici da članovi različitih kulturno-jezičkih zajednica često na sličan način konceptualizuju stvarnost.

Ključne reči: kontrastivna analiza, konceptualna analiza, apsolutna ekvivalencija, frazeologizmi, somatizmi, oko, italijanski, španski, srpski.

1. Uvod

Osnovno načelo istraživanja na polju kontrastivne frazeologije predstavlja određivanje vrste međujezičke ekvivalencije, a traženje frazeoloških ekvivalenata

¹ profditalianol2@gmail.com

jedno je od centralnih problema međujezičkog poređenja. Utvrđivanje ekvivalencije između frazeologizama² različitih jezika važno je za adekvatno prevođenje teksta.

Postoje tri nivoa na kojima se može javiti ekvivalencija frazeologizama: sistemski, leksikografski i tekstualni. Na sistemskom nivou različiti aspekti ekvivalencije mogu se svrstati u tri velika parametra: 1. semantički, tj. frazeološko značenje, slika, leksičke komponente; 2. morfosintaksički, tj. sintaksička valencija, sintaksička funkcija, mogućnost morfosintaksičkih transformacija; 3. pragmatički, tj. kulturološke komponente, dijasistemska ograničenja, učestalost, modifikacije itd. (Mellado Blanco, 2015:pp.154, 157–158). Imajući u vidu ove parametre, u kontrastivnoj frazeologiji međujezička ekvivalencija se na sistemskom nivou klasifikuje kao apsolutna, parcijalna i nulta (Corpas Pastor, 2003:pp.281–283).

Apsolutna (potpuna, totalna) ekvivalencija podrazumeva da kontrastirane frazeološke jedinice realizuju isti semantički sadržaj i da ih karakteriše strukturalna istovetnost. Ovakva vrsta ekvivalencije ostvaruje se onda kada postoji ne samo potpuno strukturalno i semantičko poklapanje između dva izraza, već i kongruencija u komunikativno-funkcionalnom aspektu i na nivou slikovitosti. Podrazumeva leksičku, semantičku i morfosintaksičku izomorfiju, i istu ili sličnu metaforičku pozadinu i motivaciju (*ibid.*:pp.206–207, 253)³.

Kako apsolutna ekvivalencija između frazeoloških jedinica različitih jezika podrazumeva identično značenje, identične leksičko-sintaksičke strukture, identične slike i identičnu funkcionalnost, ali i sve dijasistemske kriterijume, odnosno dijastratijski, dijahronijski i dijatopijski aspekt, 'analiza funkcionisanja

² Pod pojmom *frazeologizam* (frazem, frazema, frazeološka jedinica, idiom) u ovom radu podrazumevamo ustaljene višeleksemne jezičke jedinice koje imaju jedinstveno značenje, pri čemu se 'značenje celine ne može izvoditi iz značenja svake reči ponaosob iz koje se sastoji frazeologizam' (Dragičević, 2007:p.24). Analizi su podvrgnuti frazeologizmi u užem smislu, dok su frazeologizmi u širem smislu (paremije, maksime, slogani, citati, aforizmi i sl.) ostali van fokusa istraživanja.

³ Manji broj lingvista (Navarro & Dal Maso, 2015) u apsolutnu ekvivalenciju svrstava i one frazeološke jedinice koje se neznatno razlikuju na leksičkom nivou budući da u svom sastavu imaju različite glagolske komponente koje ipak ne utiču na semantiku izraza u celini. Npr. it. **non (poter) chiudere occhio** ('ne (moći) zatvoriti oči'), šp. **no (poder) pegar el (un) ojo** ('ne (moći) zalepiti oko') i sr. **ne (moći) sklopiti oka**, u značenju 'ne moći zaspati, provesti besanu noć', mogu se podvesti pod apsolutne ekvivalente. Premda je strukturalna frazeoloških jedinica po pravilu ustaljena, dozvoljene su tzv. frazeološke varijante, odnosno supstitucija jedne lekseme njenim sinonimom ili značenjski bliskom verzijom, pod uslovom da se zadrži istovetna semantička vrednost. Iako glagoli navedenih frazema nisu potpuni semantički ekvivalenti, ipak pripadaju istom semantičkom polju i nose istu konotaciju. Dakle, nije presudno značenje koje glagol ima u globalnom jezičkom sistemu, već ono koje dobija kao član frazeološke jedinice. Kada se aktualizovano značenje glagola unutar frazeološke jedinice poklapa sa svojim međujezičkim ekvivalentom, konstatuje se potpuna ekvivalencija između frazeoloških jedinica, čak i kada u okviru sopstvenih jezičkih sistema glagoli nisu potpuno ekvivalentni (*ibid.*).

idioma u različitim jezicima pokazuje da postoji vrlo malo potpunih ekvivalenata⁴ (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005:p.62).

Apsolutni prevodni ekvivalenti obično potiču iz Biblije, religija, klasičnih tekstova, mitologije, univerzalne i nacionalne književnosti ili istorije, koje govornici jedne jezičke zajednice uzimaju kao referencu (Lapucci, 1984:p.9; Francesconi, 2008:p.169; Mellado Blanco, 2015:p.159). Odnos apsolutne ekvivalencije pronalazi se takođe u: a) denominativnim i terminološkim frazeologizmima, koji odgovaraju međunarodnim pojmovima vezanim za svet nauke, tehnologije, bioskopa, politike, sporta, npr. it. *cartellino rosso*, šp. *tarjeta roja*, sr. *crveni karton*; b) kalkovima, posebno iz engleskog jezika, npr. en. *hot potato*, it. *patata bollente*, šp. *patata caliente*, sr. *vruć krompir*; c) evropeizmima, tj. frazeološkim jedinicama koje su po formi i sadržaju kongruentne, a imaju zajedničko, evropsko poreklo, npr. en. *play with fire*, it. *giocare col fuoco*, šp. *jugar con fuego*, sr. *igrati se vatrom* (Corpas Pastor, 2003:p.206–207, 253–254).

Cilj ovog istraživanja jeste da ustanovi da li, u kojoj meri i u kojim semantičkim poljima postoje slučajevi apsolutne ekvivalencije među frazeološkim jedinicama dva tipološki srodna jezika (italijanski i španski) i jezika koji je u odnosu na njih tipološki udaljen (srpski), kao i koji je mogući izvor datih frazeologizama (Biblija, klasični tekstovi, kalkiranje, evropeizmi itd.).

Pretpostavka je da će, uprkos tome što se razmatraju jezici od kojih su dva genetski srodna a jedan nije, i uprkos tome što slučajevi apsolutne ekvivalencije nisu česti, korpus ponuditi značajan broj primera potpunih međujezičkih ekvivalenata, kao i da će izvor njihovog nastanka biti ne samo religijski ili antički tekstovi, već i poligeneza, odnosno naporedan i međusobno nezavisan razvoj istih ili sličnih pojava u više jezika (Turk & Opašić, 2008:p.28). Apsolutna ekvivalencija ne mora uvek biti posledica jezičkih kontakata ili kalkiranja, već se kod različitih naroda može javiti kao rezultat istovetnog načina konceptualizacije određenog fenomena. Somatska frazeologija posebno otvara mogućnost za tako nešto. Telo je glavni izvor putem koga čovek spoznaje okolinu, i stoga je jedan od najznačajnijih izvornih domena putem koga poimamo ciljne domene. Somatski frazeologizmi inspirisani su istim izvorom – ljudskim telom, koje je generalno isto za sve, pa pripadnici različitih lingvokulturnih zajednica neretko na sličan način konceptualizuju

⁴ Premda apsolutna ekvivalencija podrazumeva odsustvo razlika između kontrastiranih frazema na svim nivoima, prilikom određivanja slučajeva apsolutne ekvivalencije u ovom radu biće tolerisana minimalna odstupanja uslovljena najčešće genetskom nesrodnosti kontrastiranih jezika, kao npr. razlike u broju konstitutivnih elemenata frazema (usled nepostojanja nominalne fleksije padeži se u analiziranim romanskim jezicima izražavaju upotrebom predloga i imenice, pa je broj komponenti frazema veći nego u srpskom ili usled nepostojanja kategorije člana u srpskom jeziku).

stvarnost. Zbog zajedničkih i opštih ljudskih znanja i asocijacija o delovima tela somatska frazeologija otkriva brojne analogije i paralele među jezicima, bez obzira na njihovu genetsku srodnost. Somatski frazeologizmi, dakle, na međujezičkom planu, pokazuju više univerzalni nego idiosinkratični karakter.

2. Korpus i metod

Korpus obuhvata 102 frazeologizma sa komponentom *oko* – po 34 u italijanskom, španskom i srpskom jeziku (bez njihovih varijantnih oblika). Frazeološke jedinice ekscerpirane su iz opštih i frazeoloških jednojezičnih, dvojezičnih i trojezičnih rečnika, koji su navedeni u odeljku *Izvori* na kraju rada, kao i iz elektronskih izvora. Polazni jezik je italijanski, a ciljni su španski i srpski.

U radu se primenjuju dva istraživačka metoda: kontrastivna i konceptualna analiza. Prvi metod služi da se utvrde istosti, sličnosti i razlike između frazeoloških jedinica triju jezika, kako bi se među njima identifikovali slučajevi apsolutne međujezičke ekvivalencije na leksičkom i morfosintaksičkom nivou. Metod konceptualne analize ima za cilj da odredi način motivacije frazeoloških jedinica putem identifikovanja konceptualnih mehanizama koji leže u njihovoj osnovi. Polazeći od kognitivističkog pristupa jeziku Lejkofa i Džonsona (Lakoff & Johnson, 1980), koji kroz pojmovne metafore i metonimije ističe povezanost jezika, kognicije i fizičkog iskustva, postuliranje konceptualnih metafora i metonimija omogućiće da se frazeologizmi prema semantičkom talogu grupišu u različita semantička polja⁵.

Upotreba analiziranih frazeologizama ilustrovana je primerima.

3. Analiza korpusa

U ovom delu rada predstavljene su frazeološke jedinice razmatranih jezika među kojima postoji odnos apsolutne ekvivalencije. Frazeologizmi su razvrstani prema semantičkim poljima, odnosno prema pozadinskoj slici koja motiviše i sugerise frazeološko značenje.

⁵ U radu se koriste sledeće tipografske konvencije: frazeologizmi su boldovani, u cilju boljeg isticanja; među jednostrukim navodnicima, u zagradi, stoji doslovan prevod frazeologizama s italijanskog i španskog; sledi objašnjenje značenja frazema, zasnovano na objašnjenju koje je preuzeto iz rečnika pobrojanih u delu *Izvori* na kraju rada. Nakon toga, naveden je izvor iz kog su frazeologizmi preuzeti. Frazeološke jedinice za koje nije naveden izvor dobijene su pretragom na Internetu.

3.1. Semantičko polje PRONICLJIVOST/(NE)SPOSOBNOST PROCENJIVANJA

Leksema *oko*, kao komponenta frazeologizama, simbolizuje različite konkretne i apstraktne pojmove, među kojima se nalaze i PRONICLJIVOST/(NE)SPOSOBNOST PROCENJIVANJA sa sledećim grupama frazeoloških jedinica:

it. avere occhio per qualcosa ('imati oko za nešto') (*OLIV, NDM*)

šp. tener ojo para algo ('imati oko za nešto') (*DRAE, GDHS*)

sr. imati oko za nešto (*RMS, FR SJ, SANU*)

Pomenuti frazeologizmi u kontrastiranim jezicima ostvaruju isto značenje: 'imati sposobnost, obično stečenu iskustvom, da se prosuđuju stvari, ljudi ili situacije, imati intuiciju, imati razvijen dar zapažanja i uočavanja'. Ove frazeološke jedinice podudarne su u konstitutivnim elementima, morfosintaksičkoj strukturi, dele istu metaforičku osnovu i na isti način leksikalizuju sposobnost brzog procenjivanja okolnosti, pa se odnos između njih karakteriše kao odnos apsolutne ekvivalencije.

*DEČKO IMA OKO ZA GOL! – Ovako je Real najavio promociju Luke Jovića u Madridu.*⁶

it. avere buon occhio ('imati dobro oko') (*DMDLI, ZING, OLIV*)

šp. tener buen ojo ('imati dobro oko') (*DDFH, DTLFCE*)

sr. imati dobro oko (*RMS*)⁷

Na međujezičkom planu uočava se odnos apsolutne formalne i semantičke ekvivalencije među frazeologizmima koji znače: 'umeti proceniti, biti dobar poznavalac nečega, znati dobro izabrati'. Navedeni frazemi imaju izomorfne leksičke elemente i identičnu morfosintaksičku strukturu, a u odnosu na prethodnu grupu frazeologizama uočava se prisustvo dodatne pridevske kvalifikacije. Frazeologizmi su, kao i u prethodnom slučaju, nastali idiomatizacijom, a njihova semantika zasniva se na pojmovnoj metafori OKO JE SPOZNAJA. Oči su čovekov prozor na okolni svet, preko njih se odvija recepcija spoljašnjih impulsa, pa su kao takve glavni izvor informacija koji utiče na čovekovu kogniciju.

⁶ <https://sportal.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/decko-ima-oko-za-gol-ovako-je-real-najavio-promociju-luke-jovica-u-madridu-video/2022042115213629492> (13. 10. 2023)

⁷ Rečnik *RMS* navodi primer u ličnom glagolskom obliku: **Ima dobro oko.**

‘Un buon ds doveva avere buon occhio sul calciomercato, gestiva le trattative...’
(‘Dobar sportski direktor trebalo je da ima dobro oko na transfer tržištu, rukovodio je pregovorima...’)⁸

‘Carlos Parietti: Edinson Cavani tiene muy buen ojo para elegir Criollos’
(‘Karloš Parietti: Edinson Kavani ima vrlo dobro oko za odabir Kreola’).⁹

it. **avere la benda sugli (agli) occhi** (‘imati povež na očima’) (DMDLI, OLIV, NDM, VLI, GDHS)

šp. **tener la (una) venda en (sobre) los ojos** (‘imati povež na očima (preko očiju’) (DRAE, GDHS, DTLFCE)

sr. **imati povež na očima (preko očiju)**¹⁰

Navedeni frazemi imaju značenje: ‘ne videti najevidentnije stvari, ne biti previše pronicljiv, biti zaslepljen’ i uspostavljaju odnos apsolutne prevodne ekvivalencije na međujezičkom planu, imajući u vidu da su kongruentni na leksičkom, semantičkom i strukturnom nivou. Izgrađeni su na istom procesu metaforizacije: NE VIDETI ZNAČI NE SHVATATI REALNOST (Casadei, 1997:p.112). Značenje ovih frazeoloških jedinica zasniva se na slikovnoj shemi *engl.* BLOCKAGE (blokada, barijera) koja predstavlja smetnju za vid u procesu opažanja (Johnson, 1987:pp.45, 126). Odsustvo sposobnosti pravilnog rasuđivanja shvata se kao prisustvo prepreke ispred organa koji učestvuje u tom procesu (Nikolić, 2021:p.196).

‘Intervistato da DAZN, il suo pensiero è molto chiaro: Un’azienda importante come Honda non può farsi prendere dal panico ma in questo momento è facile prendere decisioni troppo affrettate. La cosa buona è che nessuno nella squadra ha una benda sugli occhi.’ (‘U intervjuu za DAZN, njegova misao je vrlo jasna: Važna kompanija poput Honde ne može da dopusti da je obuzme panika, ali u ovom trenutku lako je doneti prenađljene odluke. Dobra stvar je što niko u timu nema povež na očima.’)¹¹

⁸<https://www.calciomercato.com/news/esclusivo-nani-la-serie-a-snobba-il-calcio-arabo-da-baggio-a-mab-940007> (14. 10. 2023)

⁹<https://rurales.elpais.com.uy/hablemos-de-agro/carlos-parietti-cavani-ademas-de-ser-humilde-tiene-un-muy-buen-ojo-para-elegir-criollos> (13. 10. 2023)

¹⁰ Izvor: Trivić, 2015.

¹¹<https://www.sportitalia.it/2022/08/26/marc-marquez-fa-impazzire-tifosi-pensione/> (26. 08.2022)

3.2. Semantičko polje SREĆA/RADOST

U očima se mogu prepoznati različita čovekova osećanja i stanja, pozitivna i negativna, pa se tako fenomen SREĆE/RADOSTI konceptualizuje putem sledećih frazema:

it. **brillare gli occhi a qualcuno** ('sijaju oči nekome') (*TREC, GDS*)

šp. **brillarle los ojos a alguien** ('sijaju oči nekome') (*DTLFCFCE*)

sr. **sijaju oči nekome**

Pomenute frazeološke jedinice posmatranih jezika realizuju značenje: 'biti veseo, radostan, pokazivati izuzetnu sreću'. Karakteriše ih odnos apsolutne ekvivalencije budući da se radi o semantički i formalno podudarnim frazemima s ekvivalentnim leksičkim elementima i motivacionim mehanizmom, gde oči postaju metafora za predmet koji sija. U semantičkom talogu ovih frazema prepoznaje se pojmovna metafora SREĆA JE SIJANJE, koja ima svoje proširenje u vidu konceptualne metonimije DEO TELA ZA EMOCIJU.

'Stavolta a far brillare gli occhi degli archeologi non sono i corredi di tombe intatte, ma un tempio nuovo a ridosso dell'area urbana.' ('Ovoga puta ne blistaju oči arheologa zbog opreme iz netaknutih grobova, već zbog novog hrama u blizini gradske sredine')¹²

'Teško se kreće, ali joj oči sijaju od radosti. Evo kako Mira Banjac IZGLEDA U 92. GODINI!'¹³

'Juče sam srela nekoliko ljudi kojima sijaju oči, onako odistinski. (...) Da li su oni uvek srećni? Da li im uvek ide dobro u životu? Da li su oslobođeni svih problema pa im se može da im oči sjaje?'¹⁴

it. **beati gli occhi che ti vedono** ('blažene oči koje te vide') (*TREC, OLIV*)

šp. **benditos (dichosos) los ojos que te ven** ('blažene (srećne) oči koje te vide') (*DRAE, DDFH, GDHS, CLAVE, DGLE*)

sr. **blažene (srećne) oči koje te vide**¹⁵

¹²https://www.ilmessaggero.it/social/vulci_tempio_minerva_scoperta-6886220.html (26. 08. 2022)

¹³<https://www.pulsonline.rs/puls-poznatih/tesko-se-krece-ali-joj-ocisijaju-od-radosti-evo-kako-mira-banjac-izgleda-u-92-godini/95byxfz> (27. 10. 2023)

¹⁴<https://zelenaucionica.com/ko-su-ljudi-sa-sjajem-u-ocima/> (26. 10. 2023)

¹⁵ Izvor: Trivić, 2015.

Dati arhaični izrazi koji se koriste da se izrazi radost pri susretu s osobom koja se dugo nije videla odlikuju se istovetnom formalnom i semantičkom strukturom, te stoga grade odnos apsolutne ekvivalencije. Osim toga, španska i srpska frazeološka jedinica potpuno su ekvivalentne i u svom varijantnom obliku. U sva tri jezika prepoznaje se metonimijska zamena: ORGAN ZA OSOBU. Istovremeno su frazemi nastali upotrebom sinegdohe: DEO ZA CELINU. Oči su i u ovom slučaju mesto gde se ispoljava neko osećanje, radost zbog ponovnog susreta. Nije isključeno da frazeološke jedinice vode poreklo iz Biblije (Sveto Jevanđelje od Luke 10: 23), što bi moglo da objasni odnos apsolutne ekvivalencije između njih.

‘En un autobús viajando se encuentran dos amigos de la adolescencia. Se tienen estima. Uno le dice al otro: – Dichosos los ojos que te ven!’ (‘Dva prijatelja iz mladosti susreću se u autobusu. Imaju poštovanje jedan prema drugom. Jedan drugome kaže: – Blažene oči koje te vide!’)¹⁶

3.3. Semantičko polje LJUBAV

Očima se obično ostvaruje prvi kontakt s nekim, pa analizirani korpus beleži više grupa frazema koji se mogu svrstati u semantičko polje LJUBAV, koje u ovom slučaju nema precizno određene granice, već podrazumeva i druge fenomene kao što su: zaljubljenost, želja, simpatija, naklonost, pažnja, žudnja, interesovanje ili privlačnost. U posmatranim jezicima ciljni domen ljubavi iskazuje se putem sledećih frazema:

it. **avere occhi solo per...** (‘imati oči samo za...’) (DMDLI)

šp. **tener ojos solo para...** (‘imati oči samo za...’)¹⁷

sr. **imati oči samo za...**¹⁸

Značenje pomenutih frazema triju jezika istovetno je: ‘negovati poseban afinitet prema nekome, ispoljavati naklonost samo prema jednoj osobi, biti zainteresovan isključivo za neku osobu’. Usled poklapanja na leksičko-semantičkom i strukturnom planu konstatovana je apsolutna ekvivalencija među frazemima. Pored toga, postulirana je ista konceptualna metafora: LJUBAV JE BOLEST, LJUBAV JE LUDILO ili LJUBAV JE SLEPILO. Dakle, zajednička je i slika u semantičkom talogu frazeoloških jedinica: osoba u svom razvoju bolesti (ludila) prolazi kroz

¹⁶ <https://andragavio.com/frase-idiomatica-dichosos-los-ojos/> (14. 10. 2023)

¹⁷ Izvor: Trivić, 2015.

¹⁸ Izvor: Trivić, 2015.

određenu fazu u kojoj je toliko zaljubljena (tj. zaslepljena) da ne uspeva da vidi ništa osim jedne jedine osobe.

‘Can Yaman a Venezia ha occhi solo per Moran Atias’ (‘Džan Jaman u Veneciji ima oči samo za Moranu Atias’).¹⁹

‘Justin Bieber solo tiene ojos para su esposa’ (‘Džastin Biber ima oči samo za svoju suprugu’).²⁰

‘Na Vudsa su se žene lepile kao magnet – promenio ih je stotine, a sada ima oči samo za nju.’²¹

it. **amare (custodire) qualcuno come (più che) la pupilla degli (dei propri) occhi** (‘voleti (čuvati) nekoga kao (više nego) zenicu (svojih) očiju’) (*TREC*)

šp. **querer (guardar, cuidar) a alguien como la niña de sus ojos** (‘voleti (čuvati, paziti) nekoga kao zenicu svojih očiju’) (*DSO, DFEM*)²²

sr. **voleti (čuvati, paziti) nekoga kao zenicu svojih očiju (oka svoga, u oku)** (*RMS, RSHKJ, FSIF, FR SJ, SANU*)

Navedene frazeološke jedinice imaju isto značenje: ‘odnositi se prema nekome s najvećom ljubavlju, čuvati kao nešto najdragocenije, paziti najbrižljivije što se može’. Kontrastirane frazeme karakteriše podudaranje u semantičkoj i sintaksičkoj strukturi, kao i upotreba istih leksičkih konstituenata, pa stoga grade odnos apsolutne međujezičke ekvivalencije. Frazemi dele i istu metaforičku motivaciju prema kojoj se voljena osoba, kao centralna tačka percepcije, poređi s najvećim blagom – vidom, pa se zato čuva i drži *kao malo vode na dlanu*. Somatizam u izvornom domenu konceptualizovan je kao DRAGOCEN/VREDAN OBJEKAT, a emocija u ciljnom domenu izražena je u konceptualnoj metafori LJUBAV JE ČUVANJE DRAGOCENOSTI (Ristić, 2013:p.161). Zenica je otvor koji se nalazi u samom centru šarenice i kroz nju prodiere svetlost kako bi nastala slika koju vidimo. Svaka povreda zenice (oka) smatra se teškom povredom jer može da prouzrokuje trajno slepilo. Stoga se pažnja usmerena na preventivnu zaštitu od

¹⁹ <https://www.rds.it/scopri/magazine/cinema/mostra-di-venezia/venezia-can-yaman-moran-atias> (14. 10. 2023)

²⁰ <https://www.diariolasamericas.com/entretenimiento/justin-bieber-solo-tiene-ojos-su-esposa-n4232620> (13. 10. 2023)

²¹ <https://zena.blic.rs/puls-poznatih/na-vudsa-su-se-zene-lepile-kao-magnet-promenio-ih-je-stotine-a-sada-ima-oci-samo-za/yczn6qm> (13. 10. 2023)

²² Rečnik *DSO* navodi primer: **te quiero como las niñas de mis ojos** (‘volim te kao zenice mog oka’), a rečnik *DFEM* primer: **el abuelo quiere a su nieta pequeña como a la niña de sus ojos** (‘deda voli svoju malu unuku kako zenicu svojih očiju’).

eventualnih neželjenih posledica prenosi na frazeološki nivo isticanjem organa prema kome se treba posebno brižljivo odnositi kao prema izuzetnoj dragocenosti (Kovačević, 2012 navedeno kod Vidović-Bolt, 2017:p.348). Poreklo frazema je iz Starog zaveta, a stih se ponavlja nekoliko puta: Peta knjiga Mojsijeva 32:10, Psalmi Davidovi 17:8, Priče Solomonove 7:2, Knjiga proroka Zaharije 2:8.

‘Majku je prerano izgubila, ali je otac čuva kao zenicu oka: Čerka naše sportistkinje izrasla u lepoticu.’²³

it. (essere) **la pupilla degli occhi di qualcuno** (‘biti zenica nečijih očiju’) (*TREC, VLI*)²⁴

šp. (ser) **la niña de los ojos de alguien** (‘biti zenica nečijih očiju’) (*DRAE, DDFH, GDHS*)

sr. (biti) **zenica (nečijih očiju)** (*RMS, RSHKJ, SANU*)

Ove frazeološke jedinice uspostavljaju odnos apsolutne prevodne simetrije budući da se podudaraju na formalnom, leksičko-semantičkom i funkcionalnom nivou, i da izražavaju isto značenje; ‘biti izuzetno draga i važna osoba za nekoga, biti nečije sve i svja’. Totalna ekvivalencija na međujezičkom nivou duguje se biblijskom poreklu frazema, a konceptualna analiza iz primera **voleti** (čuvati, paziti) nekoga kao zenicu svojih očiju primenljiva je i na ovu grupu frazema.

‘Los momentos más tiernos de Carlos Lozano con su hija Luna, de 19 años: **Eres la niña de mis ojos.**’ (‘Najnežniji trenuci Karlosa Losana sa kćerkom Lunom, od 19 godina: **Ti si zenica mog oka.**’)²⁵

it. **mangiare (divorare) con gli occhi** (‘jesti (proždirati) očima’) (*DMDLI, MDLI, FSIF, TREC, OLIV, GDS, NDM, VLI*)

šp. **comerse (devorar) con los ojos** (‘jesti (proždirati) očima’) (*DRAE, GDS, DDFH, DFEM, GDHS, CLAVE, DGLE*)

sr. **jesti (proždirati) očima** (*FRSJ, SANU*)

Date frazeološke jedinice imaju značenje: ‘posmatrati nekoga s velikom željom, čežnjom, žudno i lakomo, pokazivati u pogledu strast’. Kongruentne su u leksičkoj,

²³ <https://lepaisrecna.mondo.rs/Lifestyle/Poznati/a58286/Cerka-pokojne-Snezane-Peric-Pantic.html> (17. 07. 2023)

²⁴ Rečnik *TREC* navodi primer u ličnom glagolskom obliku: **sei la p. dei miei occhi** (‘ti si z. mojih očiju’).

²⁵ <https://www.hola.com/actualidad/20230712235574/carlos-lozano-padrazo-tierno-con-su-hija-luna/> (14. 10. 2023)

semantičkoj i sintaksičkoj strukturi, imaju istu realizaciju i označavaju isti koncept, te se tip ekvivalencije među njima određuje kao apsolutni. U upotrebi su i varijantni oblici: *it. bere con gli occhi* ('piti očima'), *sr. gutati očima, ispijati očima*. Svi izražavaju tzv. *gastronomsku metaforu* prema kojoj se fizički privlačna osoba 'doživljava kao slastan zalogaj' (Hrnjak, 2018:p.352). Sa stanovišta konceptualne analize uočava se izvorni domen hrane kojim se konceptualizuju ljubav i želja, pa se postuliraju sledeće pojmovne metafore: LJUBAV JE GLAD, ŽUDNJA/ŽELJA JE GLAD, ŽELJA JE HRANA, ŽELJA JE KONZUMIRANJE. Metafora koja konceptualizuje ljubav kao konzumiranje pretvara voljenu osobu u hranu koju zaljubljeni posmatrač želi da pojede ili proždere, pa makar to bilo i samo očima (Navarro & Dal Maso, 2015:p.56). Prisutna je još jedna pojmovna metafora: POŽUDA/STRAST JE SADRŽATELJ čiji su ulaz/izlaz OČI. U osnovi frazema postoji i konceptualna metonimija ORGAN (oči) ZA OSEĆANJE (strast, požuda).

Paskual Lopes (Pascual López, 2006) smatra da dati frazemi potiču iz klasične književnosti, preciznije od latinskih izraza *oculis comedere* ('jesti očima') i *oculis deuorare* ('proždirati očima'). Kod Marcijala (Epigrammata, 1, 96, 12) upotreba frazema nosi sa sobom jaku seksualnu konotaciju: 'sed spectat oculis deuorantibus draucos' ('ali gleda proždirajućim očima u sportiste'). U Kodeksu cara Justinijana (Codex, 21, 5, 6) nekoliko vekova kasnije čitamo: 'Quod emere non poterat, oculis deuorare' ('Ono što nije mogao da kupi, proždirao je očima'). I ponovo kod Marcijala (Epigrammata, 9, 59, 3) frazemom se ispoljava jaka želja za nečim što se želi, a ne može da se priušti. U navedenom odlomku jedan od protagonista krijući svoje siromaštvo gleda u robove s navodnom namerom da ih kupi, iako je to van njegovih mogućnosti: 'inspexit molles pueros oculisque comedit' ('pregledao je nežne dečake i jeo ih je očima').

'Ed anche l'altra sera, poco dopo la mezzanotte, erano già presenti nel locale una decina di signori, (...). Erano lì per bere qualcosa, ma soprattutto per divorare, solo con gli occhi, le ballerine...' (I pre neko več, nešto posle ponoći, u lokalu je već bilo gospode, (...). Bili su tu da popiju nešto, ali pre svega da samo očima proždiru plesačice...)²⁶

*'Maja je gutala Nadala očima i zbog toga se proslavila, a evo kako danas izgleda.'*²⁷

²⁶ <https://www.ilrestodelcarlino.it/rimini/cronaca/lady-godiva-telecamere-1.2705698> (14. 10. 2023)

²⁷ <https://www.atvbl.rs/lat/magazin/scena/maja-je-gutala-nadala-ocima-i-zbog-toga-se-proslavila-evo-kako-danas-izgleda-29-9>

it. **non togliere (levare) gli occhi da (di dosso)** ('ne skidati oči sa') (*DMDLI, ZING, TREC, OLIV, GDS, VLI*)

šp. **no quitar los ojos de (encima)** ('ne skidati oči sa') (*DRAE, GDS, DILEA, GDHS, DGLE*)

sr. **ne skidati oči(ju) sa** (*RMS, RSHKJ, FR SJ, SANU*)

Frazeologizme značenja: 'biti vrlo zainteresovan za nekoga, ne moći odvratiti pogled od te osobe, intenzivno, netremice promatrati' karakteriše potpuna međujezička sinonimija, izomorfnost leksičkih komponenata i podudarnost morfosintaksičkih struktura, te grade odnos apsolutne ekvivalencije. Sa stanovišta konceptualne analize posredi je metonimijski mehanizam ORGAN (oči) ZA OSEĆANJE (žudnja). Posmatrača privlačnost i žudnja sprečavaju da odvoji pogled od predmeta požude jer se onome za kim se žudi posvećuje više pažnje. Zajednička za frazeme triju jezika jeste i vrlo produktivna pojmovna metonimija OKO ZA VID, tj. ORGAN ZA FUNKCIJU.

Dakota Johnson confiesa que no le quita los ojos de encima al cuerpazo de Chris Hemsworth. (Dakota Džonson priznaje da ne skida oči sa zgodnog tela Krisa Hemsvorta.)²⁸

3.4. Semantičko polje PAŽNJA/BUDNOST/MOTRENJE/ KONTROLA

Leksema *oko*, budući da ovaj organ ima vodeću ulogu u opažanju, česta je strukturna komponenta somatskih frazeologizama koji upućuju na *pažnju* i *oprez*, tj. na stanje pripravnosti i izuzetne budnosti. U semantičkom polju PAŽNJA/BUDNOST/MOTRENJE/KONTROLA figuriraju sledeće grupe frazeoloških jedinica:

it. **seguire con gli occhi (l'occhio)** ('pratiti očima (okom)') (*ZING, TREC, OLIV*)

šp. **seguir con los ojos** ('pratiti očima')²⁹

sr. **pratiti očima**³⁰

²⁸ https://www.antena3.com/objetivotv/cine/dakota-johnson-confiesa-que-quita-ojos-encima-cuerpazo-chris-hemsworth_201809225ba628b20cf2603ef5a6aae4.html (14. 10. 2023)

²⁹ Izvor: Trivić, 2015.

³⁰ Izvor: Izvor: Štrbac, 2012. i Trivić, 2015.

Na međujezičkom planu uočava se odnos apsolutne prevodne ekvivalencije među frazeologizmima koji realizuju značenje: ‘pažljivo gledati, neprekidno zadržavati pogled na nekome, gledati kako se neko ne bi izgubio iz vida’. Frazeološke jedinice imaju isti leksemski sastav i podudarne su na morfosintaksičkom i semantičkom nivou. Osim toga, motivisane su analognom konceptualnom metonimijom ORGAN ZA FUNKCIJU, u ovom slučaju, OKO ZA VID.

‘La Mona Lisa no te sigue con los ojos, es uno de los mitos más extendidos de la historia del arte.’ (‘Mona Lisa te ne prati očima, to je jedan od najrasprostranjenijih mitova u istoriji umetnosti.’)³¹

‘Onaj ko je zaljubljen u nekoga svuda će ga nesvesno pratiti očima. Ali, kada bude uhvaćen u takvom zapažanju, on će okrenuti pogled na bilo šta – na zavese na prozoru ili nešto drugo sasvim beznačajno.’³²

‘Beba prati očima. Nakon četvrtog meseca beba će moći da prati pokrete koji su brži i da uočava dubinu. Iako koordinacija ruke i oka još uvek to ne omogućava, beba će pokušavati da uhvati predmete koji se kreću pred njenim očima.’³³

it. **aprire (bene) gli occhi** (‘otvoriti (dobro) oči’) (*TREC, OLIV, NDM, VLI*)

šp. **abrir (bien) los ojos** (‘otvoriti (dobro) oči’) (*DDFH, CLAVE, DGLE*)

sr. **(dobro) otvoriti oči** (*RSHKJ, SANU*)

Značenje navedenih frazema jednako je u sva tri jezika: ‘biti krajnje oprezan, pažljiv, voditi računa o onom šta se dešava kako bi se izbegla šteta ili neprijatnost, ponašati se izuzetno oprezno’. Frazeološke jedinice posmatranih jezika analogne su na svim kontrastiranim nivoima i ostvaruju odnos apsolutne ekvivalencije. U pozadini frazema prepoznaje se konceptualna metafora OKO JE SADRŽATELJ, u kojoj je leksema *oko* konceptualizovana kao posuda koja može da se otvori ili zatvori.

‘*Horoskop za 20. jul 2023. godine: Blizanci upadaju u probleme, Bik nek dobro otvori oči.*’³⁴

³¹ <https://es.gizmodo.com/la-mona-lisa-no-te-sigue-con-los-ojos-es-uno-de-los-mi-1831781502> (14. 10. 2023)

³² <https://www.prva.rs/zivot/ljubav-i-seks/ovih-sest-znakova-mogu-ukazivati-na-to-da-se-nekome-potajno-svidate-2192648> (26. 10. 2023)

³³ <https://www.4upharma.com/vesti/razvoj-vida-kod-beba-i-dece.html> (26. 10. 2023)

³⁴ <https://zena.blic.rs/astro/horoskop-za-20-jul-2023-godine-blizanci-upadaju-u-probleme-bik-nek-dobro-otvori-oci/p5dr58w> (20. 07. 2023)

Kao značenjski sinonimi prethodno navedenih frazema upotrebljavaju se:
it. tenere gli occhi (ben) aperti ('držati oči (dobro) otvorene') (*DMDLI, MDLI, TREC, OLIV, GDS, NDM*)

šp. tener los ojos (bien) abiertos ('držati oči (dobro) otvorene') (*GDS, DDFH*)

*sr. držati oči (dobro) otvorene*³⁵

I kod ove grupe jedinica uočava se podudarnost na leksičkom, semantičkom i strukturnom nivou, kao i isti motivacioni mehanizmi, pa stoga uspostavljaju odnos apsolutne prevodne ekvivalencije. Očima opažamo svet koji nas okružuje; ono što možemo da vidimo i kontrolišemo ne predstavlja opasnost. Ukoliko potencijalnu opasnost vidimo pred sobom, možemo da reagujemo i imaćemo vremena da je izbegnemo. Ono što ne vidimo može predstavljati opasnost jer nad tim nemamo kontrolu. Zato je potrebno držati oči (široj) otvorene kako bi se predupredila opasnost.

*'Lion D ci avverte di tenere gli occhi ben aperti. (Lajon D nas upozorava da držimo oči dobro otvorene.)'*³⁶

*'Ma è necessario comunque tenere gli occhi bene aperti e controllare tutti i prodotti quando si fa la spesa.' (Ali ipak je važno držati oči dobro otvorene i proveriti sve proizvode kada se ide u nabavku.)'*³⁷

*'Bikovi bi danas trebalo da drže oči otvorene, Strelčevi da potraže istinu, a šta vama poručuju zvezde proverite u horoskopu za 13. 07. 2023.'*³⁸

*'(...), knjiga koja neverovatnom lakoćom pokazuje otkuda sve dolaze priče i pesme, knjiga koja čitaocu govori da stalno drži oči otvorene, a uši načuljene kako bi osetio svu lepotu i tajanstvenost sveta u kojem se nalazi.'*³⁹

it. buttare (gettare) un (l') occhio a (su) ('baciti oko na') (*DMDLI, OLIV*)

šp. echar un ojo a ('baciti oko na') (*DDFH, DLVEE, DILEA, CLAVE*)

sr. baciti oko na (FRSJ)

³⁵ Izvor: Štrbac, 2012.

³⁶ <https://www.lacasadelrap.com/2019/03/02/lion-d-eyez-wide-open/> (14. 10. 2023)

³⁷ <https://www.ilgiorno.it/cronaca/salame-salmonella-eurospin-0e60128f> (14. 10. 2023)

³⁸ <https://www.gledaj.rs/index.php/vesti/zodiac/dnevni-horoskop-bikovi-da-dr-e-o-i-otvorene-strelcevi-da-potra-e-istinu/46411> (26. 10. 2023)

³⁹ <https://www.booka.rs/knjige/savremena-knjizevnost/levijeva-tkaonica-svile/> (26. 10. 2023)

Pomenute frazeološke jedinice u značenju 'nadzirati, paziti, naročito usmeriti pažnju na nešto ili nekoga' grade odnos apsolutne ekvivalencije koja podrazumeva podudaranja na svim nivoima: leksičkom, semantičkom i strukturno-formalnom. U osnovi frazema postulirana je i ista pojmovna metonimija OKO ZA PAŽNJU.

'Mia nonna, come spesso accade nelle famiglie italiane, non è andata oltre la terza elementare, ma è stata molto attenta nella scuola della vita e avendo molto buon senso, capacità di ascoltare e riflettere, spesso sorprende chi ritiene che alla sua età dovrebbe soltanto pensare a cucinar torte e buttare un occhio sui nipoti quando glielo chiedono.' ('Moja baka, kao što se često dešava u italijanskim porodicama, nije otišla dalje od trećeg osnovne, ali je bila veoma pažljiva u školi života i buduća da ima dosta zdravog razuma, sposobnosti da sluša i razmišlja, često iznenadi one koji veruju da bi u njenim godinama trebalo samo da razmišlja o pravljenju torti i da baci oko na unuke kad to od nje zatraže.')⁴⁰

it. (avere) gli occhi di Argo ('(imati) Argusove oči') (DMDLI, OLIV)

šp. (tener) (los) ojos de Argos ('(imati) Argusove oči') (DDFH)

sr. (imati) Argusove oči (RMS, RSHKJ, FSIF, SANU)

Navedeni frazemi znače: 'sve zapažati, da ništa ne promiče nekome'. Apsolutna ekvivalencija na interlingvalnom nivou posledica je izvora frazeoloških jedinica; one potiču iz mita o Argusu, legendarnom stookom čuvaru Zevsove ljubavnice, džinu koji je bio budan i spavao u isto vreme jer mu je polovina očiju uvek bila otvorena, a druga polovina zatvorena.

'La lunga esperienza di pedalatore urbano, a volte anche un po' indisciplinato lo confesso, mi ha insegnato ad avere i cent'occhi d'Argo per ogni metro di strada...' ('Moje dugogodišnje iskustvo gradskog bicikliste, ponekad čak i pomalo nedisciplinovanog, priznajem, naučilo me da imam Argusovih sto očiju za svaki metar puta...')⁴¹

U ovo semantičko polje spada još jedna grupa frazema: *it. non togliere (levare, staccare) gli occhi di dosso a* ('ne skidati (podizati, odvajati) oči sa'), *šp. no quitar los ojos de* ('ne skidati oči sa') i *sr. ne skidati (odvajati, skrenuti) oči sa*, obrađenih u semantičkom polju LJUBAV. Navedeni frazeologizmi su, dakle, višeznačni, odnosno, pored nadzora i motrenja, izražavaju i ideju dopadanja. U oba slučaja ispoljavaju savršenu simetriju, tj. uspostavljaju odnos potpune ekvivalencije u polisemiji.

⁴⁰ <https://www.iltattoquotidiano.it/2019/03/31/la-privacy-spiegata-da-mia-nonna-che-nonostante-gli-80-anni-si-fa-le-domande-giuste/5071208/> (16. 10. 2023)

⁴¹ <https://www.varesenoi.it/2023/02/01/leggi-notizia/argomenti/varese/articolo/il-commento-benvengano-i-trenta-allora-anche-a-varese-basta-suv-sgommani-in-centro-e-rischi-per.html> (14. 10. 2023)

3.5. Semantičko polje UVIĐANJE/SHVATANJE/ RASUĐIVANJE/ MIŠLJENJE

Oči često simbolizuju intelektualno opažanje, ispravno rezonovanje i sposobnost prosuđivanja. Stoga semantičko polje UVIĐANJE/SHVATANJE/RASUĐIVANJE/MIŠLJENJE broji više grupa frazeologizama:

it. aprire gli occhi ('otvoriti oči') (*DMDLI, ZING, MDLI, TREC, OLIV, GDS, NDM, VLI*)

šp. abrir los ojos ('otvoriti oči') (*DRAE, GDS, DGLE*)

sr. otvoriti oči (*SANU*)

Ova tri frazeologizma konceptualizuju sledeće značenje: 'konačno shvatiti neprijatnu istinu, realnost koja se nije mogla ni zamisliti, najčešće posle duge zablude, videti stvari u njihovom pravom svetlu.' Ni na jednom nivou nisu utvrđene kontrastivne razlike, pa je reč o apsolutnim prevodnim ekvivalentima. U navedenim primerima formulisana je konceptualna metafora: VIDETI JE BITI (POSTATI) SVESTAN, VIDETI JE (SA)ZNATI ili VIDETI JE SHVATITI. Primarna funkcija oka – gledanje transponuje se u mentalnu aktivnost (razumevanje, shvatanje). Istovremeno, UM je konceptualizovan kao SADRŽATELJ, čiji su ulaz i izlaz OČI. Kroz njih svetlost dopire do uma, a kao posledica tog (pr)osvetljenja realnost će biti spoznata onakva kakva zaista i jeste. Somatski konstituent konceptualizovan je kao posuda koja može da se otvori ili zatvori; prisutna je, dakle, i pojmovna metafora OKO JE SADRŽATELJ, a čin OTVARANJA POSUDE JE (SA)ZNANJE.

Apsolutna ekvivalencija na međujezičkom planu duguje se, verovatno, poreklu frazema. Ciceron u jednom od najpoznatijih antičkih govora i remek delu oratorstva (Pro Milone, 31, 85) koristi izraz koji predstavlja formalnu i značenjsku paralelu današnjem frazemu: 'ad eum puniendum oculos aperuisti' ('otvorio si oči da ga kazniš'), aludirajući na Jupitera koji je dozvolio da Tit Anije Milon kazni ubistvom Publija Klodija, svog političkog suparnika (Pascual López, 2006).

Ista grupa frazeologizama pomenuta je u semantičkom polju NADZOR/KONTROLA, pa su posredi apsolutni ekvivalenti u polisemiji.

'La mafia c'è ma non si vede, aprire gli occhi è un dovere civico.' ('Mafija postoji ali se ne vidi, otvoriti oči je građanska dužnost.')

⁴²<https://www.cdt.ch/news/la-mafia-ce-ma-non-si-vede-aprire-gli-occhi-e-un-dovere-civico-283070> (14. 10. 2023)

Apsolutna ekvivalencija kod frazeologizama s komponentom oko u italijanskom, španskom i srpskom jeziku

La parzialità dei leader occidentali non aiuta gli israeliani ad aprire gli occhi.
(*Pristrasnost zapadnih lidera ne pomaže Izraelcima da otvore oči.*)⁴³

Vogliamo aprire gli occhi e capire meglio l'attualità. (Želimo da otvorimo oči i bolje razumemo aktuelna dešavanja.)⁴⁴

Pareja tóxica: 8 claves que te ayudan a abrir los ojos. ('Toksični partner: 8 signala koji ti pomažu da otvoriš oči.)⁴⁵

it. aprire gli occhi a qualcuno ('otvoriti oči nekome') (DMDLI, TREC, OLIV, NDM, VLI, DGLE)

šp. abrirle los ojos a alguien ('otvoriti oči nekome') (DRAE, DDFH)

sr. otvoriti oči nekome (RMS, RSHKJ, FSIF, FR SJ, SANU)

Navedene frazeološke jedinice ostvaruju sledeću semantičku vrednost: 'otkriti nekome neprijatnu stvarnosti, navesti ga da shvati mogućnost obmane, razbiti iluzije, upozoriti na činjenično stanje stvari'. Kod tri frazema ustanovljena je leksička, strukturalna i semantička kongruentnost i ista metaforička slika, pa stoga grade odnos apsolutne ekvivalencije. Domen vida povezuje se 'sa domenom ljudske kognitivne funkcije saznanja ili razumevanja'. Drugim rečima, govornici sva tri jezika koriste iste konkretne pojmove kako bi objasnili kompleksne i apstraktne (Halas, 2012:p.282). Frazemi dele istu konceptualnu metaforu: VIDETI JE RAZUMETI ili VIDETI JE POSTATI SVESTAN. Takođe, figurira i metafora POMOĆI NEKOME DA VIDI ZNAČI UČINITI DA NEKO POSTANE SVESTAN STVARNOSTI (Casadei, 1997:p.113). Čovek zatvorenih očiju lišen je svetlosti, živi u (kognitivnom) mraku, u svom svetu, koji je često udaljen od stvarnosti. Kada se tom čoveku oči otvore, videće stvari koje su mu do tog trenutka bile nepoznate ili interpretirane na pogrešan način. Prepoznaje se i pojmovna metafora OKO JE SADRŽATELJ, u kojoj je leksema *oko* konceptualizovana kao posuda koja može da se otvori ili zatvori.

'Ottavio Sgubin, la pittura per aprire gli occhi agli indifferenti. ('Otavio Sgubin, slikarstvo da se otvore oči ravnodušnima.)⁴⁶

⁴³ <https://www.infopal.it/la-parzialita-dei-leader-occidentali-non-aiuta-gli-israeliani-ad-aprire-gli-occhi/> (14. 10. 2023)

⁴⁴ <https://www.lanazione.it/pisa/cronaca/vogliamo-aprire-gli-occhi-e-capire-meglio-lattualita-1be8c5cd> (16. 10. 2023)

⁴⁵ <https://www.moncloa.com/2020/06/09/pareja-toxica-8-claves-te-ayudan-abrir-los-ojos-y-cortar-200189/> (16. 10. 2023)

⁴⁶ <https://www.patriaindipendente.it/terza-pagina/forme/ottavio-sgubin-la-pittura-per-aprire-gli-occhi-agli-indifferenti/> (16. 10. 2023)

‘Un vicealmirante propuso abrirle los ojos a todo venezolano que esté siendo sometido por la podredumbre del control cívico militar.’ (‘Viceadmiral je predložio otvoriti oči svakom Venecuelancu koji je podvrgnut truleži građansko-vojne kontrole.’)⁴⁷

‘Cambio en Irán: El asesinato de Mahsa Amini ha abierto los ojos a muchas personas.’ (‘Promena u Iranu: Ubistvo Mahse Amini otvorilo je oči mnogim ljudima.’)⁴⁸

it. **cadere il velo (la benda) dagli occhi a qualcuno** (‘pasti veo (povez) s očiju nekome’) (*ZING, TREC, VLI, GDHS*)⁴⁹

šp. **caérsele el velo (la venda) de los ojos a alguien** (‘pasti veo s očiju nekome’) (*DRAE, DILEA, GDHS*)

sr. **pasti veo (koprena, povez) s očiju nekome** (*RSHKJ, FR SJ, SANU*)⁵⁰

Značenje datih frazeologizama isto je u sva tri jezika: ‘shvatiti ono što ranije nije moglo da se shvati, spoznati istinu, izaći iz stanja mentalnog slepila, doživeti prosvetljenje’. Frazemi pokazuju odnos apsolutne prevodne ekvivalencije budući da imaju istu formalnu i semantičku strukturu, metaforičnu osnovu i denotativno i konotativno značenje. Kada skinemo s očiju fizičku prepreku omogućavamo ulaz svetlosti u njih. Svetlost se doživljava kao izvor znanja, spoznaje i razumevanja. Dakle, frazeme karakteriše ista pojmovna metafora: VIDETI JE RAZUMETI ili VIDETI JE POSTATI SVESTAN. U svim primerima prepoznaje se slikovna shema *engl.* REMOVAL OF RESTRAINT (uklanjanje ograničenja, prepreke) koja, kao antipod slikovnoj shemi *engl.* BLOCKAGE, predstavlja eliminisanje barijere. Relevantna shema prikazuje otvoren put koji omogućava delovanje sile, bilo zato što je neka stvarna barijera uklonjena ili zato što potencijalna barijera nije prisutna (Johnson, 1987:pp.46–47, 126).

⁴⁷<https://www.infobae.com/america/venezuela/2020/12/02/un-vicealmirante-propuso-abrirle-los-ojos-a-todo-venezolano-que-este-siendo-sometido-por-la-podredumbre-del-control-civico-militar/> (16. 10. 2023)

⁴⁸<https://www.elperiodico.com/es/internacional/20230915/iran-asesinato-mahsa-amini-abre-ojos-cambio-mentalidad-92116475> (17. 10. 2023)

⁴⁹Rečnici *OLIV* i *VLI* navode primer: **Glì è caduta la benda dagli occhi** (‘pao mu je povez s očiju’)

⁵⁰Rečnici navode primere u ličnom glagolskom obliku: **pala mu koprena (veo), pao je (nekome) veo s očiju, tj. pao mu je veo (koprena) s očiju.**

‘Pazite da ne idealizujete voljenu osobu. Kada vam veo padne sa očiju, shvatićete da definitivno nije bolje pronaći bilo kakvu drugu polovinu.’⁵¹

it. guardare con altri occhi (‘gledati drugim očima’) (*GDS, GDHS*)

šp. mirar con otros ojos (‘gledati drugim očima’) (*DRAE, GDS, GDHS, CLAVE, DLVEE, DFDEA, DGLE*)

sr. gledati drugim očima (*RMS, RSHKJ, SANU*)

Značenje pomenutih frazema analogno je u razmatranim jezicima: ‘promeniti mišljenje ili stav o nekome ili nečemu, posmatrati iz drugačija perspektive’. Kontrastivnom analizom konstatovana je apsolutna simetrija frazema jer se podudaraju u značenju, u konstitutivnim elementima i sintaksičkoj organizaciji. Takođe, frazeološke jedinice imaju istu pojmovnu metaforu u osnovu: VIDETI JE IMATI MIŠLJENJE (o nekom).

‘Fulam će od danas svi gledati drugim očima, Liverpoolova bitka sa Mitrovićem okončana primirjem – Fulam je dokazao sebi da može da se nosi sa najjačim timovima Premijer lige i došao do dragocene doze samopouzdanja pred nastavak sezone, dok je sa druge strane zapužio usta kritičke javnosti koja je bila spremna odmah da ga pošalje nazad u Čempionšip. Ipak, od danas će svi ovaj tim gledati drugim očima i sa mnogo više respekta.’⁵²

it. togliere (far cadere) il velo (la benda) dagli occhi a qualcuno (‘skinuti veo (povez) s očiju nekome’) (*TREC, VLI*)

šp. quitar el velo (la venda) de los ojos a alguien (‘skinuti veo (povez) s očiju nekome’) (*DILEA, DTLFCE*)

*sr. skinuti veo (koprenu, povez) s očiju nekome*⁵³

Navedeni frazeologizmi ostvaruju značenje ‘osvestiti nekoga, otkriti nekome neprijatnu stvarnost’. Strukturno podudarne frazeološke jedinice karakteriše isti leksemski sastav i analogno frazeološko značenje. Sa stanovišta konceptualne analize prepoznaje se pojmovna metafora OKO JE SADRŽATELJ, gde se somatska komponenta konceptualizuje kao posuda u koju nešto može da uđe ili izađe. Paralelno figurira i konceptualna metafora: POMOĆI NEKOME DA VIDI

⁵¹ <https://nsuzivo.rs/zivot/ljubavni-horoskop-za-2023-godinu-vage-na-jesen-upoznaju-ljubav-svog-zivota-a-ovim-znakovima-nece-sve-ici-od-ruke> (17. 10. 2023)

⁵² <https://www.mozzartsport.com/fudbal/vesti/fulam-ce-od-danas-svi-gledati-drugim-ocima-liverpulova-bitka-sa-mitrovicem-okoncana-primirjem-video/427086> (26. 08. 2022)

⁵³ Izvor: Štrbac, 2012.

ZNAČI UČINITI DA NEKO POSTANE SVESTAN STVARNOSTI (Casadei, 1997:p.113). Za razliku od ranije pomenutih frazeoloških jedinica *it. cadere il velo dagli occhi*, *šp. caersele el velo de los ojos* i *sr. da padne veo s očiju*, gde osoba sama uspeva da doživi mentalno prosvetljenje, ovde je osobi, da bi spoznala realnost, potrebna tuđa pomoć.

‘Se a qualche persona fosse sfuggito il fatto che non solo altrove, ma qui – qui da noi, nelle nostre città, nelle nostre case – c’è una tragedia che si consuma quotidianamente, le cronache delle ultime settimane avrebbero dovuto togliere ogni velo dagli occhi: 8 donne uccise in dieci giorni.’ (‘Ako je nekome promaklo da ne samo drugde već i ovde – ovde kod nas, u našim gradovima, u našim domovima – postoji tragedija koja se dešava svakodnevno, hronike poslednjih nedelja trebalo bi da skinu svaki veo s očiju: osam žena ubijeno je za deset dana.’)⁵⁴

it. vedere (guardare) con i (coi) propri occhi (‘videti (gledati) sopstvenim očima’) (*OLIV, NDM, GDHS*)

šp. ver (mirar, comprobar) con (sus) propios ojos (‘videti (gledati, uveriti se) (svojim) sopstvenim očima’) (*DFDEA, GDHS, DGLE*)

sr. videti (gledati, uveriti se) (svojim) sopstvenim očima (*RMS, RSHKJ*)

Frazemi u značenju ‘prisustvovati događaju, biti svedok, uveriti se lično’ predstavljaju apsolutne formalne i semantičke prevodne ekvivalente. U osnovi sadrže istu konceptualnu metaforu: VIDETI JE (SA)ZNATI. U sva tri slučaja uočava se prisustvo prideva *sopstven* koji je upotrebljen emfatički jer ono što vidimo svojim, sopstvenim očima, a to je skoro 90% informacija iz spoljnog sveta, jeste i ono u čiju istinitost ne treba da sumnjamo. Ipak, srpski frazem znači i ‘misliti nezavisno, imati svoje mišljenje’. Italijanski i španski frazemi, iako su po strukturi identični sa srpskim, u ovom slučaju ne dele s njim i ista semantička svojstva, tako da je apsolutna ekvivalencija u polisemiji izostala. Reč je o tzv. asimetričnoj polisemiji, odnosno slučajevima kada frazeologizam u jednom jeziku ima više od jednog značenja, dok frazeologizam u drugom jeziku ima samo jedno značenje. Monosemični frazeologizam može da se podudara u potpunosti s jednim od značenja polisemičnog frazeologizma, ali u tom slučaju frazeologizmi nisu apsolutno ekvivalentni u polisemiji (Dobrovol’skij, 2005:p.371).

‘Il prete di Bucha fa appello a Papa Francesco: Venga qui a vedere coi suoi occhi cosa è successo.’ (‘Sveštenik iz Buće apeluje na papu Franju: Dođite ovamo da vidite svojim očima šta se desilo’)⁵⁵

‘Tenía que ver con mis propios ojos que las máquinas perforaban la cortina de la presa.’ (‘Morao sam da vidim svojim očima da mašine probijaju zastor brane.’)⁵⁶

‘Mientras la diócesis de Kansas City-St. Joseph realiza una investigación, cientos de fieles se acercan al monasterio a ver con sus propios ojos el caso.’ (‘Dok eparhija Kanzas Sitija – Sv. Josif vrši istragu, stotine vernika dolaze u manastir da vide svojim očima ovaj slučaj.’)⁵⁷

‘Praunuka nemačke partizanke reagovala jer je par nosio marame sa svastikama. Nikad nisam mislila da ću to videti sopstvenim očima. Ali moramo biti svesni i spremni da reagujemo, rekla je za CNN.’⁵⁸

3.6. Semantičko polje BUĐENJE/SPAVANJE

Metaforička konceptualizacija *budjenja* i *spavanja* u kontrastiranim jezicima prisutna je u sledećim frazeologizmima:

it. aprire gli occhi (‘otvoriti oči’) (*ZING, TREC, OLIV, NDM, VLI*)

šp. abrir los ojos (‘otvoriti oči’) (*DFDEA*)

*sr. otvoriti oči*⁵⁹

Na međujezičkom planu frazemi koji leksikalizuju koncept buđenja grade odnos apsolutne ekvivalencije koju karakterišu međujezička sinonimija, identična morfosintaksička struktura i podudarnost leksičkih elemenata. Tri jezika koriste istu sliku s istom konotacijom i iste motivacione mehanizme. I u ovom slučaju *oko* može da se dovede u vezu sa svetlošću. Svetlo, kada se upali, osvetljava prostoriju. Tako i oči, kada se otvore i kada je čovek budan, omogućavaju svetlu da dođe do mozga, odnosno osvetljavaju čovekovu svest.

⁵⁵ <https://www.open.online/2022/04/24/appello-prete-bucha-ucraina-papa-francesco/> (17. 10. 2023)

⁵⁶ <https://piedepagina.mx/tenia-que-ver-con-mis-propios-ojos-que-las-maquinas-perforaban-la-cortina-de-la-presa/> (17. 10. 2023)

⁵⁷ <https://www.infobae.com/estados-unidos/2023/05/26/el-sorprendente-caso-del-cuerpo-de-una-monja-que-a-cuatro-anos-de-su-muerte-no-se-descompone/> (17. 10. 2023)

⁵⁸ <https://www.021.rs/story/Zivot/Magazin/249725/VIDEO-Praunuka-nemacke-partizanke-reagovala-je-je-par-nosio-marame-sa-svastikama.html> (17. 10. 2023)

⁵⁹ Izvor: Trivić, 2015.

'Penso che la mia esistenza e la famiglia, delle quali sono grato e ringrazio il Signore ogni mattina appena apro gli occhi, si stanno arricchendo. Sento che la vita va avanti, che ciò che ho seminato e coltivato continuerà anche attraverso Bianca.' ('Mislím da moje postojanje i moja porodica, na kojima sam zahvalan i zahvaljujem se Gospodu svakog jutra čim otvorim oči, postaju sve bogatiji. Osećam da život ide dalje, da će se ono što sam posejao i uzgajao nastaviti kroz Bjanku.')⁶⁰

*'Ukoliko verujete u moć molitve, onda izgovorite ove moćne reči svakog jutra, čim otvorite oči.'*⁶¹

*'Neko ko je navikao da izjutra 'čim otvori oči' popije kafu ili doručkuje, na predlog da umesto toga uzme čašu slane vode i saspe je u prazan želudac, verovatno će biti skeptičan ili će reagovati gađenjem.'*⁶²

it. chiudere gli occhi ('zatvoriti oči') (ZING, TREC, OLIV, VLI)

šp. cerrar los ojos ('zatvoriti oči') (DRAE, DFEM, GDHS, DELE, DGLE)

sr. zatvoriti oči

Navedeni frazemi imaju istu sintaksičku strukturu, podudaran leksemski sastav i nose isto značenje: 'zaspati, zadremati, usnuti'. Usled upotrebe ekvivalentnih leksičkih konstituenata karakteriše ih i ista frazeološka slika u pozadini, pa se odnos među njima određuje kao odnos apsolutne ekvivalencije.

'Dopo pranzo vorremmo solo chiudere gli occhi e schiacciare un bel riposino: ecco spiegato il perché.' ('Posle ručka bismo samo želeli da zatvorimo oči i lepo odremamo: evo zašto.')⁶³

*'O čemu SANJAJU PSI? Šta se dešava kada naši ljubimci zaspe? Ako imate psa, verovatno ste se pitali šta se dešava kada zatvori oči? Da li sanja i o čemu?'*⁶⁴

⁶⁰ <https://www.today.it/gossip/vip/christian-de-sica-foto-nipote-in-braccio.html> (17. 10. 2023)

⁶¹ <https://www.telegraf.rs/vesti/2684861-jutarnja-molitva-cim-otvorite-oci-izgovorite-ove-mocne-reci-i-ceo-dan-cete-bit-i-srecom> (17. 10. 2023)

⁶² <https://www.telegraf.rs/zivot-i-stil/1683573-ako-casu-slane-vode-svakog-dana-popijete-na-prazan-stomak-evo-sta-ce-vam-se-dogoditi> (26. 10. 2023).

⁶³ <https://www.105.net/news/tutto-news/259130/ecco-da-dove-viene-il-famoso-abbiocco-post-pranzo.html> (17. 10. 2023)

⁶⁴ <https://www.prva.rs/zivot/zanimljivosti/o-cemu-sanjaju-psi-sta-se-desava-kada-nasi-ljubimci-zaspe-2156582> (17. 10. 2023)

3.7. Semantičko polje SMRT

Semantičko polje SMRT u kontrastiranim jezicima grupiše sledeće frazeologizme:

it. chiudere gli occhi ('zatvoriti oči') (*DMDLI, ZIN, MDLI, TREC, OLIV, NDM, VLI*)

šp. cerrar los ojos ('zatvoriti oči') (*DRAE, DLVEE, DGLE*)

sr. zatvoriti oči (*RMS, SANU*)

Date frazeološke jedinice grade odnos apsolutne ekvivalencije. Osim istovetne semantičke realizacije i forme, dele i istu sliku, kojom se putem upotrebe kinetičkog somatizma konceptualizuje smrt. Frazeološke jedinice su polisemične u sva tri jezika. Osim što leksikalizuju fenomen smrti, označavaju i spavanje, što ne iznenađuje jer se umiranje smatra večnim snom, pa je u pozadini frazema slika sklopljenih očiju, univerzalna za sve kulture.

'Ha chiuso per sempre gli occhi, all'età di 80 anni, Alberto Papuzzi, noto e amato giornalista, scrittore e docente.' ('Alberto Papuci, poznati i voljeni novinar, pisac i profesor, zauvek je zatvorio oči u 80. godini.')

it. chiudere gli occhi a qualcuno ('zatvoriti oči nekome') (*ZING, TREC, OLIV, NDM, VLI*)

šp. cerrarle los ojos a alguien ('zatvoriti oči nekome') (*DRAE, DFEM, GDHS*)

sr. zatvoriti (sklopiti) oči nekome (*RSHKJ, SANU*)

Značenje navedenih frazema jeste: 'biti prisutan u času nečije smrti, ne ostavljati bolesnika samog dok ne izdahne'. Između triju frazema na međujezičkom planu konstatovan je odnos apsolutne ekvivalencije budući da su kongruentni u svojim frazemskim konstituentima i da dele istu metaforičku osnovu. Upotrebljen gestovni frazeologizam je i doslovan. Umirućem će doista neko zatvoriti oči u smrtnom času. Istovremeno, korišćenjem eufemizma postiže se i preneseno značenje kojim se konceptualizuje smrt.

'Mucha gente muere con los ojos abiertos. Cerrarles los ojos, lenta, respetuosa, ceremonialmente, es a veces el último acto de respeto y amor a una persona que acaba de morir.' ('Mnogi ljudi umiru otvorenih očiju. Zatvoriti im oči, polako,

⁶⁵ <https://www.torinotoday.it/attualita/morto-alberto-papuzzi.html> (17. 10. 2023)

s poštovanjem, svečano, ponekad je poslednji čin poštovanja i ljubavi prema osobi koja je upravo umrla.’⁶⁶

3.8. Semantičko polje SVAĐA/RASPRAVA/OSVETA

U semantičko polje SVAĐA/RASPRAVA/OSVETA svrstavaju se slikovite frazeološke jedinice:

it. cavarsi gli occhi (‘vaditi oči jedan drugom’) (DMDLI, ZING, TREC, OLIV, NDM, VLI)

šp. sacarse los ojos (‘vaditi oči jedan drugom’) (DRAE)

sr. vaditi oči jedan drugom (FSIF, SANU)

Ove frazeološke jedinice u tri razmatrana jezika znače: ‘svađati se, raspravljati se besno i ljutito’. Na međujezičkom planu uspostavljaju odnos apsolutne ekvivalencije budući da imaju isti leksemski sastav, morfosintaksičku strukturu, isto značenje, istu sliku i isti motivacioni mehanizam. Pored navedenog, tri frazema za konceptualizaciju emocije koriste iste umrežene konceptualne metafore: LJUTNJA/BES JE OPASNOST PO OČI i LJUTNJA/BES JE ATAK/NAPAD NA OČI, a obe metafore su podmetafore LJUTNJA/BES JE NEPRIJATELJ (Ristić, 2013:p.170, Ristić, 2018:p.82). Sintagma *vaditi oči* može se dovesti u vezu sa poznatim biblijskim stihom (Sveto Jevanđelje od Mateja 5:29, 18:9; Sveto Jevanđelje od Marka 9:47).

*VADILIOČI JEDAN DRUGOM, a sada se moli za ozdravljenje njegove majke. Košarka je, na kraju dana, samo igra. Baš ovako vredi početi priču o tome kako najveći rivali zakopaju ratne sekire.*⁶⁷

it. occhio per occhio (‘oko za oko’) (DMDLI, ZING, FSIF, TREC, NDM, VLI)

šp. ojo por ojo (‘oko za oko’) (DDFH, GDHS)

sr. oko za oko (RMS, RSHKJ, FSIF)

Pomenuti frazem nastao je komponentskom redukcijom poslovice **oko za oko, zub za zub** koja upućuje na zakon odmazde, pravo na osvetu jednakom merom za

⁶⁶<https://www.diariosur.es/opinion/201503/31/mirada-muertos-20150331002636-v.html> (17. 10. 2023)

⁶⁷ <https://sportal.blic.rs/kosarka/nba/vadili-oci-jedan-drugom-a-sada-se-moli-za-ozdravljenje-njegove-majke-video/2022042103184250518> (28. 10. 2023)

naneseno zlo.⁶⁸ Za apsolutnu prevodnu ekvivalenciju koja postoji među frazemima zaslužno je njihovo poreklo iz Biblije (Druga knjiga Mojsijeva 21:24, Treća knjiga Mojsijeva 24:20, Sveto Jevanđelje od Mateja 5:38).

Sa stanovišta konceptualne analize u primerima je formulisana metafora OKO JE VREDNOST, posebno zato što se drugi deo frazeološke jedinice (*zub za zub*) često izostavlja. Semantika idioma počiva na slikovnoj shemi engl. COUNTERFORCE (protivсила) (Johnson, 1987:p.46).

U istom obliku frazem figurira i u ostalim evropskim jezicima: *eng.* an eye for an eye, and a tooth for a tooth, *rus.* oko za oko зуб за зуб, *nem.* Auge um Auge, Zahn um Zahn, *fr.* œil pour œil, dent pour dent, *port.* olho por olho, dente por dente, *mad.* szemet szemért, fogat fogért, *cat.* ull per ull, dent per dent, itd.

Frazemi spadaju u grupu evropeizama, tj. onih frazeoloških jedinica koje postoje u frazeološkim sistemima evropskih jezika, a koje odlikuje zajedničko poreklo i apsolutni semantičko-komunikativni i morfosintaksički identitet. Takve frazeološke jedinice postoje bilo kao genetski nezavisne jedinice (prirodni evropeizmi), ili genetski zavisne jedinice (kulturni evropeizmi). Prirodni evropeizmi proizlaze iz posmatranja sveta koji nas okružuje (*it.* **tarpare le ali a qualcuno**, *šp.* **cortarle las alas a uno**, *sr.* **odseci krila nekome**). Kulturni evropeizmi pak vode poreklo iz Biblije, klasične grčko-rimske književnosti, srednjovekovnih latinskih tekstova, narodne književnosti i folklora (*it.* **il vaso di Pandora**, *šp.* **la caja de Pandora**, *sr.* **Pandorina kutija**). Ponekad je teško razgraničiti da li frazem pripada grupi prirodnih ili kulturnih evropeizama. Zato postoji i treća grupa (prirodno-kulturni evropeizmi), u koju spadaju frazeološke jedinice koje se mogu svrstati u oba podtipa istovremeno, budući da, s jedne strane, pripadaju evropskom kulturnom nasleđu, a s druge, na isti način konceptualizuju stvarnost, pa imaju dvostruko zajedničko poreklo. To je slučaj frazema **oko za oko**, **zub za zub**, koji, s jedne strane, sadrži iste somatizme u leksemskom sastavu različitih jezika, a s druge, ušao je u evropsku kulturno-jezičku baštinu iz Biblije (Corpas Pastor, 2003:pp.249–250; 279–280).

‘Oglasili se Rusi: Oko za oko, zub za zub.’⁶⁹

3.9. Semantičko polje TOLERANCIJA/POPUSTLJIVOST

U posmatranim jezicima *tolerancija* i *popustljivost* konceptualizuju se pomoću sledećih frazema:

⁶⁸ Za detaljniju analizu videti Vujović, 2022.

⁶⁹ <https://www.b92.net/biz/vesti/svet/oglasili-se-rusi-oko-za-oko-zub-za-zub-2335828> (17. 10. 2023)

it. **chiudere gli occhi (davanti, di fronte a qualcosa)** ('zatvarati oči (pred nečim)') (*DMDLI, ZING, MDLI, OLIV, NDM, VLI*)

šp. **cerrar los ojos (a, ante algo)** ('zatvarati oči (pred nečim)') (*DSO, CLAVE, DGLE*)

sr. **zatvarati oči (pred nečim)** (*RMS, RSHKJ, FSIF, FR SJ, SANU*)

Datim frazeološkim jedinicama ostvaruje se značenje: 'ne želeći videti neprijatnu stvarnost, pretvarati se da se ne vidi očigledno, tolerisati greške'. Kontrastirani frazemi na međujezičkom planu uspostavljaju odnos apsolutne formalne, leksičke i semantičke ekvivalencije. Semantika frazema zasniva se na konceptualnoj metafori VIDETI JE RAZUMETI i VIDETI JE POSTATI SVESTAN. U frazemima koegzistira i pojmovna strukturna metafora INDIFERENTNOST JE BEG OD STVARNOSTI (Ristić, 2013:p.165). Zatvaranje očiju dovodi do nemogućnosti gledanja/shvatanja, pa značenje frazema počiva na slikovnoj shemi *engl.* BLOCKAGE, koja u slučaju opažanja predstavlja smetnju za vid (Johnson, 1987:pp.45,126).

Frazeološka jedinica **zatvoriti oči** u posmatranim jezicima ima tri značenja: 1. tolerisati, ignorisati, 2. zaspati, zadremati i 3. umreti. Dakle, posredi je apsolutna ekvivalencija u polisemiji.

'Gentiloni chiude gli occhi davanti alla realtà: l'Ue non può trattare l'Italia come la Germania.' ('Džentiloni zatvara oči pred realnošću: EU ne može da tretira Italiju kao Nemačku.')

'GODIŠNJICA PADA KABULA. Amerika zatvara oči pred talibanima.'

3.10. Semantičko polje USPOSTAVLJANJE KONTAKTA

Vizuelni kontakt, kao najbrži način uspostavljanja komunikacije, ima fundamentalnu ulogu u društvenoj interakciji i smatra se jednim od najvažnijih sredstava neverbalne komunikacije. Semantičko polje USPOSTAVLJANJE KONTAKTA grupiše sledeće frazeološke jedinice:

it. **guardarsi negli occhi** ('gledati se u oči') (*ZING, TREC, OLIV, VLI*)

šp. **mirarse en (a) los ojos** ('gledati se u oči') (*GDHS, DTLFCE*)

sr. **gledati se u oči**

⁷⁰<https://www.ilfattoquotidiano.it/2022/06/15/gentiloni-chiude-gli-occhi-davanti-alla-realta-lue-non-puo-trattare-litalia-come-la-germania/6627828/> (26. 8. 2022)

⁷¹<https://www.politika.rs/sr/clanak/514385/Amerika-zatvara-oci-pred-talibanima> (26. 8. 2022)

Pomenuti frazeologizmi opisuju situaciju u kojoj se dvoje ljudi pažljivo i dugo gledaju u oči i na taj način vode intiman dijalog, u kome bi jedan drugom trebalo da kažu istinu. Karakteriše ih odnos apsolutne prevodne ekvivalencije. S aspekta konceptualne analize u osnovi frazeoloških jedinica nalazi se pojmovna metafora koja se sastoji u transformaciji izvornog domena gledanja u ciljni domen fokusiranja. Verbalna komunikacija nije jedina koja postoji. Oči, kao ogledalo duše, mogu da zamene razgovor između dve osobe. Pogled u oči može da bude dovoljan da se čovek uveri u iskrenost sagovornika.

‘Guardarsi negli occhi?’ Non sempre è buon segno. Siamo abituati a considerare positivamente l’atteggiamento di guardare negli occhi. Ma un esperimento mette in discussione questa convinzione: se qualcuno ci fissa mentre ci sta parlando, non è detto che abbia buone intenzioni...’ (‘Gledati se u oči?’ To nije uvek dobar znak. Navikli smo da gledanja u oči smatramo pozitivnim. Ali eksperiment dovodi u pitanje ovo uverenje: ako neko pilji u nas dok razgovara sa nama, to ne mora da znači da ima dobre namere...’)72

‘Knjiga Gledajmo se u oči svojevrsna je autobiografija vladike Grigorija. (...) Dobar borac prima udarce i pobeđuje – jedan je od životnih principa vladike Grigorija. U ovoj knjizi otkriva kako se borio sa mnogim udarcima, kako je pobeđivao i zašto može sve koji su se našli na tom putu pozvati da se gledaju u oči.’73

3.11. Semantičko polje MERA/KOLIČINA

U frazeološkim jedinicama posmatranih jezika somatska komponenta *oko* koristi se i u ulozi mernog sredstva, pa semantičko polje MERA/KOLIČINA obuhvata primere koji slede:

it. **a occhio** (‘od oka’) (*DMDLI, ZING, TREC, OLIV, NDM, VLI*)

šp. **a ojo** (‘od oka’) (*DRAE, DDFH, DILEA, GDHS, CLAVE, DGLE*)

sr. **od oka (odoka)** (*RMS, RSHKJ, FSIF*)

Frazeološke jedinice, konstrukcije sačinjene od predloga i imenice, u značenju ‘približno, otprilike, bez tačne mere, brojanja ili vaganja’ jesu apsolutno ekvivalentne. Budući da u sva tri jezika *oko* služi kao optički i merni instrument, frazemi dele zajedničku konceptualnu metaforu: GLEDATI JE MERITI.

⁷²<https://www.focus.it/comportamento/psicologia/guardarsi-negli-occhi-non-sempre-e-buon-segno> (14. 10. 2023)

⁷³https://delfi.rs/knjige/144189_gledajmo_se_u_oci_knjiga_delfi_knjizare.html (27. 10. 2023)

*Konobari kafica ispod Avalskog tornja gostima naplaćuju odoka.*⁷⁴

3.12. Semantičko polje BRZINA

Vreme iz perspektive kognitivne lingvistike predstavlja izuzetno interesantan koncept. Ipak, primeri apsolutnih ekvivalenata u semantičkom polju BRZINA nisu brojni:

it. gettare (buttare) un (l') occhio su ('baciti oko na') (*MDLI, OLIV, NDM*)

šp. echar un ojo en (a) ('baciti oko na') (*DILEA, DLVEE, DGLE*)

sr. baciti oko na (*SANU*)⁷⁵

Navedeni frazemi označavaju isti koncept: 'usmeriti pogled, pogledati, najčešće brzo, površno'. Premda je evidentna potpuna sinonimija na međujezičkom planu budući da idiomi imaju istu formalnu i semantičku strukturu, treba napomenuti da postoji razlika u učestalosti njihove upotrebe. Dok je španski frazem frekventan, italijanski i srpski nisu u toliko čestoj upotrebi, već se umesto njih koriste frazemi: *dare un'occhiata* ('dati pogled') u prvom, i *baciti pogled* u drugom jeziku.

'Prima di andare in vacanza, meglio buttare un occhio al proprio citofono.' ('Pre odlaska na odmor, bolje je da bacite oko na svoj interfon.')

3.13. Semantičko polje BLIZINA

Važan deo kognitivnih istraživanja predstavljaju specijalni odnosi, odnosno proučavanje koncepata vezanih za prostornu orijentaciju. Uprkos tome, semantičko polje BLIZINA ne beleži veći broj frazeoloških jedinica:

it. davanti agli occhi ('pred očima') (*DMDLI, ZING, TREC, OLIV*)

šp. delante de los ojos ('pred očima') (*DRAE, GDHS, DGLE*)

sr. pred očima (*RMS, RSHKJ*)

Semantička vrednost datih frazema jeste: 'blizu, na dohvat ruke, pred sobom'. Posredi su apsolutni prevodni ekvivalenti, ako se ima u vidu da korespondiraju u izboru leksičkih konstituenata, formalnoj strukturi i realizaciji ciljnog semantičkog

⁷⁴ <https://www.blic.rs/vesti/beograd/konobari-kafica-ispod-avalskog-tornja-gostima-naplacuju-odoka/jtn7zg1> (17. 10. 2023)

⁷⁵ Izvor: Štrbac, 2012.

⁷⁶ <https://www.savonianews.it/2014/08/20/leggi-notizia/argomenti/cronaca-2/articolo/prima-di-andare-in-vacanza-meglio-buttare-un-occhio-al-proprio-citofono.html> (16. 10. 2023)

Apsolutna ekvivalencija kod frazeologizama s komponentom oko u italijanskom, španskom i srpskom jeziku

sadržaja. Ovi izrazi obično se koriste uz glagole: *it.* avere ('imati'), tenere ('držati'), mettere ('staviti'); *šp.* poner ('staviti'), estar ('biti'); *sr.* biti. U sva tri slučaja prepoznaje se i metonimija, preciznije sinegdoha DEO (oči) ZA CELINU (osoba). Istovremeno, frazeološka semantika zasniva se na metonimiji ORGAN (oči) za RADNJU (vid). U često su upotrebi i oblici frazema koji međusobno nisu apsolutno ekvivalentni: *it.* **sott'occhio** (**sotto gli occhi**) ('ispod oka (očiju)'); **ante** (**los**) **ojos de alguien** ('ispred očiju') i *sr.* **na oku** (**očima**).

'Impossibile non avere davanti agli occhi il meraviglioso gol di Bellingham contro il Napoli, due sere fa...' ('Nemoguće je nemati pred očima divan gol Belingama protiv Napolija, pre dve večeri...')⁷⁷

'A tan solo cinco años y medio de su fundación, Inter Miami disfruta de tener en sus filas a uno de los mejores futbolistas de todos los tiempos, Lionel Messi. David Beckham, (...) está en una nube. Transita sus días en Florida casi increíble por tener delante de sus ojos al capitán de la selección argentina.' ('Samo pet i po godina nakon osnivanja, Inter Majami ima u svojim redovima jednog od najboljih fudbalera svih vremena, Lionela Mesija. Dejvid Bekam, (...) je u oblacima. Kapiten argentinske reprezentacije provodi dane na Floridi gotovo ne verujući što mu je pred očima...')⁷⁸

*'POČINJE SAJAM NAORUŽANJA I VOJNE OPREME PARTNER 2023 Novi artiljerijski sistem prvi put pred očima javnosti.'*⁷⁹

3.14. Semantičko polje NAČIN

Poslednja grupa apsolutnih ekvivalenata identifikovanih u korpusu figurira u semantičkom polju NAČIN:

it. **a occhi chiusi** ('zatvorenih očiju') (*DMDLI, ZING, TREC, OLIV, GDS, NDM, VLI*)

šp. **a ojos cerrados** ('zatvorenih očiju') (*DRAE, GDS, DDFH, DSO, GDHS, CLAVE, DGLE*)

sr. **zatvorenih očiju** (*FSIF*)

⁷⁷ https://www.tuttosport.com/news/calcio/calciomercato/juventus/2023/10/05-114385417/bellingham_alla_juve_quel_maglione_per_zidane_e_quell_affare_a_un_passo (17. 10. 2023)

⁷⁸ <https://www.infobae.com/deportes/2023/07/29/una-copa-de-vino-un-montaje-y-un-viaje-secreto-asi-surgio-la-idea-de-david-beckham-de-fichar-a-lionel-messi-para-inter-miami/> (17. 10. 2023)

⁷⁹ <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/sajam-naoruzanja-partner-2023-novi-artiljerijski-sistem-prvi-put-pred-ocima-javnosti/c3hg135> (17. 10. 2023)

Pomenutim frazemima ostvaruje se značenje: ‘bez razmišljanja, bez obraćanja pažnje na rizike, nesmotreno, nepromišljeno, bez kolebanja’, ali i: ‘s lakoćom, bez pripreme, koristeći se prethodno stečenim iskustvom’. U svakoj od svoje dve semantičke realizacije uspostavljaju odnos apsolutne ekvivalencije jer koriste iste frazemske komponente na nivou unutrašnje forme, istovetnu morfosintaksičku strukturu i postižu analognu semantiku. Oči su organi putem kojih pristupamo znanju. Stoga, ako nešto uradimo zatvorenih očiju, činimo to ne vodeći računa o prethodno naučenom, odnosno ne razmišljajući o mogućim posledicama jer ako zatvorimo oči, ne vidimo ono što je ispred nas (Pascual López, 2006). S druge strane, ukoliko nam je prethodno stečeno iskustvo dovoljno za obavljanje neke radnje, možemo zatvoriti oči i s lakoćom izvršiti zadatak. Frazemi dele i istu konceptualnu metaforu: OKO JE SADRŽATELJ, gde je leksema *oko* konceptualizovana kao posuda koja može da se otvori ili zatvori.

U brojnim latinskim tekstovima dokumentovano je da frazem *zatvorenih očiju* potiče od latinskog *oculis clausis*. Kod Tertulijana (De Resurrectione Carnis, 51) čitamo ‘ut quidam uolunt clausis, quod aiunt, oculis sine distinctione’ (‘neki žele da drže zatvorene oči, kako kažu, bez razlike’). Laktancije (Institutiones diuinae, 7, 1, 16), takođe ističe frazeološki karakter izraza: ‘qui contra ueritatem clausis oculis quoquo modo latrant’ (‘oni koji na bilo koji način laju protiv istine zatvorenih očiju’). Sveti Avgustin (Contra Epistulam Parmeniani, 2, 1) piše: ‘clausis, ut dicitur, oculis’ (‘kako se kaže, zatvorenih očiju’) itd. (Pascual López, 2006).

‘Trabajaría con él a ojos cerrados, Alfonso Blanco, un fiel del Conejo, pero sin minutos en la Liga MX’ (‘Radio bih s njim zatvorenih očiju, Alfonso Blanco, veran Konehu, ali bez minuta u prvoj ligi Meksika.’)⁸⁰

‘Završila je Kembridž i zatvorenih očiju može da pobeđi Ferari.’⁸¹

it. a occhio nudo (‘golim okom’) (*DMDLI, MDLI, FSIF, TREC, OLIV, GDS, NDM, VLI*)

šp. a ojo desnudo (‘golim okom’) (*DILEA*)

sr: golim okom (*RMS, RSHKJ, FSIF, FR SJ, SANU*)

Dati frazemi imaju značenje: ‘bez upotrebe pomoćnih optičkih pomagala, koristeći se isključivo vidom’. U sva tri jezika frazemi se najčešće koriste uz pridev

⁸⁰ <https://vamoscruzazul.bolavip.com/noticias/trabajaria-con-el-a-ojos-cerrados-alfonso-blanco-un-fiel-del-conejo-pero-sin-minutos-en-la-liga-mx-20230617-VCA-7403.html> (17. 10. 2023)

⁸¹ <https://sportal.blic.rs/sportske-vesti/formula-1/završila-je-kembridž-i-zatvorenih-ociju-moze-da-pobedi-ferari/2022080206353726843> (17. 10. 2023)

vidljiv (*it.* visibile, *šp.* visible). Grade odnos apsolutne, semantičke i formalne prevodne ekvivalencije. U njihovoj osnovi je zajednička motivaciona slika: oči, tj. vid omogućavaju saznanje, dovoljno je i 'golo oko' da se nešto razume, bez potrebe da se dodatno istražuje ili proverava.

'Il bacio fra Giove e Venere visibile a occhio nudo: incontri ravvicinati nella bellezza del cielo di marzo.' ('Poljubac Jupitera i Venere vidljiv golim okom: bliski susreti u lepoti martovskog neba.')⁸²

'No pueden ser vistos a ojo desnudo'; preparate para los dos eclipses que serán visibles en México.' ('Ne mogu se videti golim okom; pripremi se za dva pomračenja koja će biti vidljiva u Meksiku.')⁸³

'Stari Savski most: Oštećenja vidljiva golim okom.'⁸⁴

4. Zaključak

Rad se bavi kontrastivnom i konceptualnom analizom somatskih frazeologizama s komponentom *oko* u cilju pronalaženja apsolutnih ekvivalenata među frazeološkim jedinicama italijanskog, španskog i srpskog jezika. Iz odgovarajućih opštih i frazeoloških rečnika razmatranih jezika ekscerpiran je korpus od 102 frazeološke jedinice. Prvo je metodom leksičke i morfosintaksičke kontrastivne analize određen tip ekvivalencije kako bi se identifikovali slučajevi apsolutnih ekvivalenata. Konceptualnom analizom, zahvaljujući postuliranim pojmovnim metaforama i metonimijama, utvrđen je motivacioni mehanizam koji leži u osnovi frazema, a zatim su frazeologizmi raspoređeni u semantička polja. Polazna pretpostavka bila je da će, iako su slučajevi apsolutnih ekvivalenata na međujezičkom nivou retki, korpus ponuditi značajan broj frazeoloških jedinica među kojima postoji odnos totalne ekvivalencije jer somatska frazeologija zbog univerzalnosti telesnog iskustva, antropocentričnosti i antropometričnosti, otkriva simetrije među jezicima koji nisu nužno tipološki srodni.

Rezultati analize potvrdili su početnu hipotezu. Frazeološki korpus razmatranih jezika pružio je znatan broj apsolutnih ekvivalenata među frazeologizmima sa

⁸² https://roma.corriere.it/notizie/cronaca/23_marzo_02/il-bacio-fra-giove-e-venere-visibile-a-occhio-nudo-incontri-ravvicinati-nella-bellezza-del-cielo-di-marzo-6143e25f-69ee-4505-a97d-0d2462d82xlk.shtml (17. 10. 2023)

⁸³ <https://www.debate.com.mx/cdmx/No-pueden-ser-vistos-a-ojo-desnudo-preparate-para-los-dos-eclipses-que-seran-visibles-en-Mexico-20230422-0123.html> (17. 10. 2023)

⁸⁴ <https://www.vreme.com/vesti/stari-savski-most-ostecenja-vidljiva-golim-okom/> (17. 10. 2023)

somatskom komponentom *oko*. Njihov najveći broj pripada semantičkom polju UVIDANJE (šest apsolutnih ekvivalenata), a zatim semantičkim poljima LJUBAV i PAŽNJA/OPREZ (po pet apsolutnih ekvivalenata). Postojanje velikog broja apsolutnih prevodnih ekvivalenata u prvom slučaju može se objasniti činjenicom da se u gotovo svim lingvokulturnim zajednicama *oči* vezuju za kognitivne procese i simbolizuju intelektualno opažanje, pravilno rezonovanje i moć prosuđivanja, a u drugom da semantičko polje LJUBAV nema precizno definisane granice i podrazumeva različita osećanja koja se kreću u rasponu od simpatije i dopadanja do žudnje i čežnje. U trećem slučaju brojnost apsolutnih ekvivalenata ne bi trebalo da iznenađuje jer *oči*, kao najvažnije čulo kojim se percipira gotovo 90% informacija iz okoline, pored ostalih funkcija koje imaju, služe i za nadgledanje i držanje situacije pod kontrolom.

Kada je u pitanju izvor razmatranih frazeoloških jedinica, pokazalo se da on može biti u Bibliji (**voleti kao zenicu oka svoga, biti zenica nećijih očiju, oko za oko**), u klasičnim tekstovima (**jesti očima, otvoriti oči, zatvorenih očiju**) i mitologiji (**imati Argusove oči**). Dakle, posredi su kulturni evropeizmi. Uzrok apsolutne ekvivalencije takođe je i poligeneza (postojanje univerzalnih metafora motivisanih čovekovim telesnim iskustvom u različitim lingvokulturnim zajednicama – prirodni evropeizmi) te kalkiranje. Nije lako utvrditi sa sigurnošću kada je uzrok apsolutne ekvivalencije poligeneza, a kada kalkiranje. Obično se radi o poligenezi ukoliko odmicanje slike od osnovnog značenja nije veliko, pa se preneseno značenje može lako predvideti. Ukoliko je udaljavanje slike veliko, a frazeološko značenje ne može se naslutiti, pretpostavlja se da je u pitanju kalkiranje iz jednog u drugi jezik (Turk, 1994:p.45).

Izvori

1. Arqués, R. & Padoan, A. (2020) *Il Grande dizionario di spagnolo*. Bologna, Zanichelli. (GDS)
2. Buitrago, J. A. (2007) *Diccionario de dichos y frases hechas*. Madrid, Espasa Calpe. (DDFH)
3. Varela F. & Kubarth H. (2004) *Diccionario fraseologico del español moderno*. Madrid, Gredos. (DFEM)
4. *Vocabolario Treccani*. (2023) Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana. <http://www.treccani.it/vocabolario/> (TREC)
5. Vujanić, M., Gortan-Premk, D., Dešić, M., Dragičević, R., Nikolić, M., Nogo, Lj., Pavković, V., Ramić, N., Stijović, R., Tešić, M & Fekete, E. (2007) *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad, Matica srpska. (RMS)

6. Gabrielli, A. (2023) *Vocabolario della Lingua Italiana*. Milano, Hoepli. <https://www.grandidizionari.it/> (*VLI*)
7. Golović, B. (2010) *Frazeološki srpsko-italijansko-francuski rečnik*. Beograd, Albatros plus. (*FSIF*)
8. De Mauro, T. (2022) *Il Nuovo De Mauro*. Roma, Internazionale spa. <https://dizionario.internazionale.it/> (*NDM*)
9. *Diccionario General de Lengua Española-Vox*. (2003) Barcelona, Vox. Larousse Editorial. <http://www.diccionarios.com> (*DGLE*)
10. *Diccionario de la lengua española*. (2022) Madrid, Real Academia Española. <https://dle.rae.es/> (*DRAE*)
11. Quartu, M. (1993) *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*. Milano, Rizzoli Libri. (*DMDLI*)
12. Maldonado González, C. (2006) *Clave: Diccionario de uso del español actual*. Madrid, SM. (*CLAVE*)
13. Martínez López, J.A. & Jørgensen A. M. (2009) *Diccionario de expresiones y locuciones del español*. Madrid, Ediciones de la Torre. (*DELE*)
14. Olivetti, E. (ed.) (2003) *Dizionario Spagnolo Olivetti*. Philippines, Olivetti Media Communication. <https://www.dizionario-spagnolo.com/> (*DSO*)
15. Olivetti, E. (ed.) (2023) *Dizionario Italiano Olivetti*. Philippines, Olivetti Media Communication. <https://www.dizionario-italiano.it/> (*OLIV*)
16. Otašević, Đ. (2012) *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad, Prometej. (*FRSJ*)
17. Penadés Martínez, I. (ed.) (2002) *Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español*. Madrid, ARCO LIBROS – LA MURALLA, S.L. (*DLVEE*)
18. Penadés Martínez, I. (ed.) (2019) *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual*. Valencia, Albaida. <http://www.diccionariodilea.es/inicio> (*DILEA*)
19. *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika (knjiga XVII)* (2006). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpski jezik. (*SANU*)
20. Sevilla Muñoz J. & Cantera Ortiz de Urbina, J. (2004) *Diccionario temático de locuciones francesas con su correspondencia española*. Madrid, Gredos. (*DTLFCFCE*)
21. Seco M., Andrés, O. & Ramos, G. (2005) *Diccionario fraseológico documentado del español actual: Locuciones y modismos españoles*. Madrid, Aguilar. (*DFDEA*)
22. Sorge, P. (1997) *I modi di dire della lingua italiana*. Roma, Newton. (*MDLI*)
23. Stevanović, M., Marković S., Matić, S. & Pešikan, M. (ur.). (1990) *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad, Matica srpska. (*RSHKJ*)
24. Tam, L. (2009) *Grande dizionario Hoepli spagnolo*. Milano, Hoepli. (*GDHS*)
25. Zingarelli, N. (2004) *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna, Zanichelli. (*ZING*)
26. Štrbac, G. (2012) Semantička obeležja frazeologizama s leksemom oko. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. XXVII, 323–335.

Literatura

1. Vidović-Bolt, I. (2017) Koncept brižljivosti u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji. In: Kovačević, Z. & Vidović-Bolt, I. (eds.) *Život mora biti djelo duba: zbornik posvećen Dubravki Sesar*. Zagreb, Disput, pp. 345–356.
2. Vujović, M. (2022) Pristustvo frazema sa komponentom „oko” u prevodu Biblije na italijanski, španski i srpski jezik. *Živi jezici: časopis za strane jezike i književnosti*. 42 (1), 43–71.
3. Dobrovol'skij, D. (2005) Acerca de la equivalencia translingüística de los fraseologismos. In: Luque Durán, J. & Pamies Bertrán, A. (eds.) *La creatividad en el lenguaje: colocaciones, idiomáticas y fraseología*. Granada, Método, pp. 359–379.
4. Dobrovol'skij, D. & Piirainen, E. (2005) *Figurative Language: cross-cultural and cross-linguistic Perspectives*. London, Oxford, Elsevier.
5. Dragičević, R. (2007) *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd, Zavod za udžbenike.
6. Emmi, T. (2009) Le espressioni idiomatiche. Proposta per una tipologia dei dizionari fraseologici dell'italiano. In: Alfieri, G., Iachello, E., Manganaro, P. & Spadaro, M. D. (eds.) *Siculorum Gymnasium: Studi in onore di Nicolò Mineo*. Catania, Facoltà di Lettere e Filosofia Università di Catania, pp. 675–719.
7. Casadei, F. (1997) Tra calcolabilità e caos: Metafore ed espressioni idiomatiche nella semantica cognitiva. In: Carapezza, M., Gambarara, D. & Lo Piparo, F. (eds.) *Linguaggio e Cognizione (Atti del XXVIII Congresso della Società di Linguistica italiana, Palermo 27 – 29/10/1994)*. Roma, Bulzoni, pp.105–122.
8. Corpas Pastor, G. (2003) *Diez años de investigación en fraseología: Análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid, Lingüística Iberoamericana.
9. Lakoff, G. & Johnson, M. (1980) *Metaphors We Live By*. Chicago, University of Chicago Press.
10. Lapucci, C. (1984) *Modi di dire della lingua italiana*. Firenze, Hobby.
11. Mellado Blanco, C. (2015) Parámetros específicos de equivalencia en las unidades fraseológicas (con ejemplos del español y el alemán). *Revista de Filología*. 33, 153–174.
12. Navarro, M. & Dal Maso, E. (2015) Metáforas y sentimientos. In: Martínez de Carnero Calzada, F. & Messina Fajardo, L. A. (eds.) *Studi di fraseologia e paremiologia*. Ariccia, Aracne editrice int.le S.r.l., pp. 39–73.
13. Nikolić, A. (2021) Kontrastivna i konceptualna analiza nemačkih i srpskih frazeologizama sa komponentom *Tür/vrata*. *Filolog*. 24, 186–201.
14. Pascual López, X. (2006) Lo que veo, bien lo creo. La vista en la fraseología española de origen latino. *Némesis. Revista de Humanidades*. 17, s.d.
15. Ristić, G. (2013) *Somatizmi u nemačkoj i srpskoj frazeologiji (kontrastivna istraživanja)*, Doktorska disertacija. Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
16. Ristić, G. (2018) Kontrastivna i konceptualna analiza nemačkih i srpskih somatizama u semantičkom polju 'ljutnja'. *Filolog*. 18, 75–95.

17. *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta – Biblija*. Beograd, Sveti Arhijerejski Sinod Srpske Pravoslavne Crkve. <https://svetosavlje.org/bogoslužbeni/sveto-pismo/>
18. Trivić, A. (2015) *Leksičko-semantička analiza somatizama u frazeologiji savremenog španskog i srpskog jezika: kontrastivni pristup*. Doktorska disertacija. Kragujevac, Filum.
19. Turk, M. (1994) Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia*. 6, 37–47.
20. Turk, M. & Opašić, M. (2008) Supostavna raščlamba frazema. *Fluminensia*. 1, 19–31.
21. Francesconi, A. (2008) *I falsi amici. Un confronto contrastivo spagnolo/italiano*. Solfanelli, Chieti.
22. Halas, A. (2012) Pojmovni obrasci u srpskim i engleskim idiomima sa nazivima delova lica. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. LV (1), 279–292.
23. Johnson, M. (1987) *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago, University of Chicago Press.

Marija N. Vujović

ABSOLUTE EQUIVALENCE OF PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT *EYE* IN ITALIAN, SPANISH AND SERBIAN

Summary

This paper deals with a contrastive and conceptual analysis of somatic phraseologisms with the component *eye* in Italian, Spanish and Serbian, with the aim to find absolute cross-linguistic equivalents, i.e. those phraseologisms that will show a perfect symmetry on the semantic, formal and functional level, but also congruence in the concepts they express. A corpus of 102 phraseologisms was excerpted from the relevant general and phraseological dictionaries. The initial hypothesis is that, despite the fact that cases of absolute equivalents are rare, the analysed corpus will offer a significant number of such phraseologisms since somatic phraseology, due to the universality of bodily experience, reveals analogies between languages. The corpus was first subjected to a contrastive analysis in order to identify the cases of absolute equivalents. The corpus was also subjected to conceptual analysis, that aimed at determining the motivational mechanism underlying the phraseologisms, thanks to the postulated conceptual metaphors and metonymies, and then the phraseologisms were classified into semantic fields. The results confirmed the initial hypothesis. The phraseological corpus of the three contrasted languages offers a significant number of absolute translation equivalents among phraseologisms with the component *eye*. The largest number of absolute equivalents belongs to the semantic fields INSIGHT (6), followed by LOVE and ATTENTION/CAUTION (5). The first case can be explained by the

fact that in almost all linguistic and cultural communities, *eyes* symbolise intellectual perception, and the second, that the semantic field of LOVE does not have precisely defined boundaries and implies different feelings ranging, from liking to lust. In the case of ATTENTION/CAUTION, the *eyes*, as the most important sense that perceives almost 90% of information serve, among other things, to monitor a situation and keep it under control. Some phraseologisms owe their absolute equivalence to the Bible, classical literature or mythology, and some to polygenesis and calques.

► **Key words:** contrastive and conceptual analysis, absolute equivalence, phraseologisms, somatisms, eye, Italian, Spanish, Serbian.

Preuzeto: 7. 4. 2023.
Korekcije: 28. 10. 2023.
Prihvaćeno: 15. 12. 2023.